

VIIPURIN SUOMALAISEN
KIRJALLISUUSSEURAN
TOIMITTEITA

21

Politiikan ja jännitteiden Viipuri 1880–1939

TOIM.
ANU KOSKIVIRTA JA ALEKSI MAINIO

Kannen kuva: Ote maalauksesta Leo Rajama, Viipurin torilla, 1937-1963.

Ateneumin taidemuseo. Kuva julkaistu perikunnan luvalla.

Kuva: Kansallisgalleria/Kristina Halkola.

Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran Toimitteita 21

Politiikan ja jännitteiden Viipuri 1880–1939

Toimittaneet:

Anu Koskivirta (osan toimittaja)

Aleksi Mainio (osan toimittaja)

Pentti Paavolainen (sarjan päätoimittaja)

Sanna Supponen (sarjan toimitussihteeri ja kuvatoimittaja)

Taitto ja graafinen suunnittelu: Eemeli Nieminen

ISBN: 978-952-69280-2-9 (sid. 1. painos)

ISBN: 978-952-69280-3-6 (PDF 2. painos)

ISSN: 1236-4304 (sarja)

Julkaistu sähköisenä: 2020

Toinen korjattu painos.

Julkaisija: Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura ry, Helsinki

Porvarillinen ja demokraattinen maakunta.

Luovutetun Karjalan porvarilliset puolueet
1900-luvun alusta vuoteen 1939

Johdanto

Neuvostoliitolle luovutetun Karjalan historiaan on liittynyt toisaalta suurpolitiikka, toisaalta siirtoväen traaginen ruohonjuuritason kokemus. Luovutetusta Karjalasta ja sen menneisyydestä muodostui Suomessa siksi pitkäksi aikaa eräänlainen tabu ja samalla pysyvän nostalgian kohde.¹ Luovutettu alue jäi Suomessa elämään perinneyhdistyksissä ja muistoissa, elintapoina, puheenpartena ja ”heimona” sekä perinne- ja muistikirjallisuuden tulvina. Tämä kaikki on aikanaan helpottanut karjalaisen siirtoväen menetysten työstämistä. Sen sijaan alueen poliittista historiaa ja sen maailmansotien välistä poliittista kultuuria koskevia akateemisia tutkimuksia ei ole ollut paljon, ja erityisen vähän niitä on tehty puolueiden tasolla.

Puoluehistoria on yleisestikin jäänyt kauaksi tutkimustrendien kärjestä, sillä aihe putoaa poliittisen ylätasoon ja ruohonjuuritasosta kiinnostuneen tutkimusperinteen väliin. Teeman varjoon jäämistä voi selittää esimerkiksi puoluepoliittisen sitoutuneisuuden väheneminen. Tästä syystä nykyaikana voi olla vaikeaa mieltää, kuinka keskeisesti puolueet loivat aikanaan yhteisöjä ja pystyttivät niiden välisiä raja-aitoja – puhumattakaan siitä, kuinka voimakkaasti ne mobilisoivat väestöä poliittisesti ja yhteiskunnallisesti.

Tässä artikkelissa tarkastellaan luovutetun Karjalan porvarillisten puolueiden historiaa ensimmäisistä yksikamarisen eduskunnan vaaleista (1907) talvisotaan saakka.² Perustutkimuksen puuttuessa laajaa teemaa ole mahdollista käsitellä kattavasti, vaan artikkeli keskittyy seuraaviin rajattuihin kysymyksiin: millaisten asioiden ajajina karjalaiset porvarilliset kansanedustajat profiloituivat kansallisella tasolla? Kuinka ja milloin Karjalan porvarilliset piirit vaikuttivat oman puolueensa tärkeisiin suuntavalintoihin, kuten poliittisiin linjauksiin tai poliittisten kumppaneiden valintaan?

Aiemman tutkimuksen perusteella tiedetään, että karjalaiset fraktiot olivat puolueidensa sisällä harvoin väröttömiä ja passiivisia. Päinvastoin – ne olivat

puoluejohdon kannalta usein suorastaan hankalan omaleimaisia ja aktiivisia. Niin vanha- ja nuorsuomalaisten kuin myöhemmin Maalaisliiton, Kansallisen Edistyspuolueen ja Kansallisen Kokoomuspuolueen sisällä karjalainen siipi haastoi puolueensa johtoa, ja useimmiten se oli puoluejohtoa radikaalimpi. Työväenliikkeessä tilanne oli osin samanlainen: 1920-luvulla SDP:n tannerilaista johtoa kritisoi ja haastoi puolueen vasemmistosiipi, jonka vahvimpana äänitorvena oli viipurilainen *Kansan Työ*.³ Sen sijaan RKP:n osalta vastaavaa ilmiötä ei ole havaittavissa. Toisin kuin Viipurissa, puolueen kannatus oli maakunnassa niin pieni, että usein se ei asettanut lainkaan ehdokkaita eduskuntavaaleihin. Tarkastelu keskittyy tämän vuoksi suomenkielisiin porvarillisiin puolueisiin.

Koska perustutkimus teemasta on varsin niukkaa, tämä artikkeli on eräänlainen avauksen, yleisesityksen ja tutkimuksen yhdistelmä. Havainnot ja johtopäätökset perustuvat suurelta osin alkuperäislähteisiin eli arkistoihin ja sanomalehtiin, mutta niitä ei ole ollut mahdollisuutta tutkia kaikenkattavasti.⁴ Artikkelin toivotaan antavan vastaisuudessa virikkeitä niin luovutetun Karjalan porvarillisia puolueita ja poliittisia persoonia koskeville osatutkimuksille kuin aiheesta tehtävälle kokonaisvaltaiselle synteesille.

Artikkeli on voimakkaasti Viipuri-painotteinen, koska tutkimuksen kohteena ovat puolueen maakunnalliset edustajat ja näiden valtakunnallinen rooli. Tärkeimmät toimijat, organisaatiot ja sanomalehdet keskittyivät Karjalassa väistämättä läänin pääkaupunkiin. Tämä ei tarkoita sitä, että muut karjalaiset keskuksat, kuten Käkisalmi, Sortavala tai lukuisa kirjo maalaiskuntia, olisivat olleet pelkästään puoluejohdon satelliitteja ja vailla kiinnostavia piirteitä. Päinvastoin: karjalaiset maakuntapoliitikot olivat omanarvontuntoisia persoonia. Porvarillisten puolueiden johdon oli usein vaikea ohjata maakunnallisia joukkojaan, koska voimakkaat paikallisintressit ja valtakunnallisten puolueorganisaatioiden heikkous jättivät runsaasti tilaa paikallisille erikoispiirteille ja jopa kurittomuudelle.

Aiempi tutkimus

Luovutetun Karjalan usein niukaksi mainittuun puoluehistorialliseen tutkimukseen on olemassa merkittävä poikkeus, professori Hannu Soikkasen vuonna 1970 julkaisema teos *Luovutetun Karjalan työväenliike*. Aikaa kestänyt tutkimus kuuluu seudun lähihistorian merkkiteoksiin, vaikka maailmansotien välinen aika on siinäkin käsitelty suhteellisen tiiviisti. Maailmansotien väliselle ajalle liikenee vain hiukan yli viidennes koko teoksesta, sillä Soikkasen tutkimuksen painopiste on paikallisen työväenliikkeen synnyssä sekä suurlakon ja kriisivaiheen 1917–1918 välisissä tapahtumissa.⁵

Luovutetun Karjalan porvarillisesta puolue-elämästä ei sen sijaan ole olemassa vastaavaa perustutkimusta. Puolue-elämää enemmän tutkijoita on kiinnostanut seudun asema raja-alueena, ja tällaisia näkökulmia on edistänyt historian tutkimuksen painopisteen siirtyminen 1980-luvulta lähtien sosiaali- ja kulttuurihistoriallisiin teemoihin ja ruohonjuuritason kokemushistoriaan.

Laaja ja ansiokas teossarja *Viipurin läänin historia* on toki käsitellyt läänin alueen politiikkaa.⁶ Sarjassa on käsitelty poliittisten yhdistysten ja liikkeiden syntyä säätyvaltiopäivien loppuaikana perusteellisesti, kun sen sijaan varsinaisen parlamentaarisen toiminnan kautta on sivuttu pelkästään yleisluontoisella tasolla. Puolueiden toimintaan ja ideologioihin ei ole menty kovin syvälle, mikä on ymmärrettävää maakuntahistoriassa, jossa on kartoitettu yhteiskunnallisen elämän kaikki osa-alueet.

On lisäksi muistettava, että erilaisissa puoluehistorioissa on käsitelty jonkin verran kohteena olleiden puolueiden kannatusta ja asemaa Viipurin läänissä. Maalaisliiton osalta tässä artikkelissa onkin voitu nojata pitkälti Juhani Myllyn kirjoittamaan Maalaisliiton vuosia 1918–1939 käsittelevään osaan.⁷ Tämän artikkelin kirjoittajan omiin puoluehistoriallisiin tutkimuksiin puolestaan nojautuvat tiedot Suomalaisen puolueen ja Nuorsuomalaisen puolueen sisäisistä kiistoista 1910-luvulla sekä Kokoomuspuolueen 1930-luvun sisäisistä ristiriidoista, samoin kuin karjalaisten osuudesta molemmissa edellä mainituissa.⁸

Lisäksi Maria Lähteenmäki on käsitellyt teoksessaan *Maailmojen rajalla* tutkimusalueen poliittista problematiikkaa, kuten teoksen alaotsikko *Kannaksen rajamaa ja poliittiset murtumat 1911–1944* kertoo.⁹ Lähteenmäen tutkimuksen näkökulma ei ole silti suoranaisesti puoluepoliittinen, ja silloin kun aihetta käsitellään, tarkastelun painopisteessä on lähinnä SDP. Lähteenmäen teoksessa liikutaan ensi sijassa rajakysymyksessä, ja analyysin kohteena ovat tutkimusalueen sosiaaliset suhteet ja yleinen poliittinen kulttuuri. Vaikka teoksen tutkimusalue rajautuu pääasiassa yhteen kuntaan, Terijokeen, ja sen ohella Kaakkois-Kannaksen muuhun raja-alueeseen, teos valaisee ansiokkaasti karjalaisen rajaseudun itseymmärrystä.

Karjalan porvarillisen puolue-elämän tutkimustilanteesta voidaan tässä yhteydessä vain lausua toivomus, että projekti luovutetun Karjalan porvarillisista puolueista joskus syntyy. Kokonaiskuva alueen poliittisesta historiasta on muotopuoli niin kauan kuin alalta on julkaistu yhtenäinen tieteellinen tutkimus vain työväenliikkeen puolelta.

Venäläistämisvuodet: jyrkkyyttä puolin ja toisin

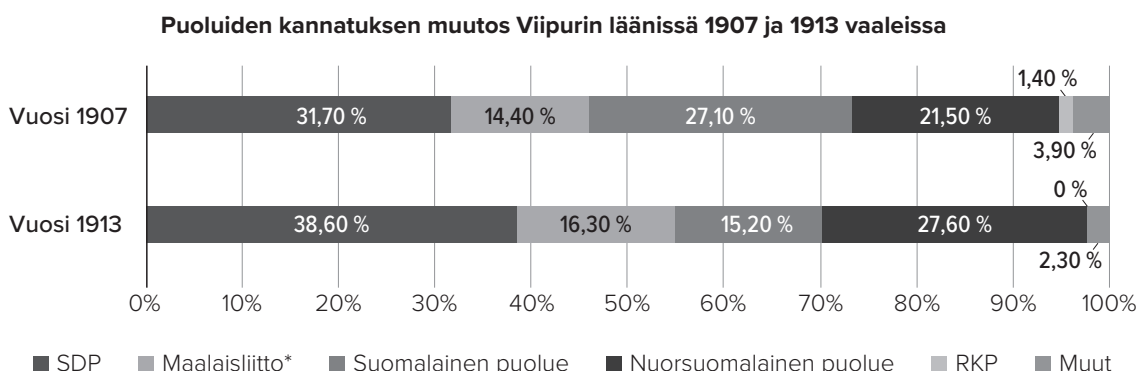
Vaalikannatus: porvarillinen reformismi dominoi

Vaalikannatuksella mitattuna Karjala (tässä Viipurin lääni) oli autonomian aikana porvarienemmistöinen maakunta, ja siellä eli jo noilta ajoilta alkaen poikkeuksellisen vahva maalaisliittolaisuus. Tietyt selkeät kehitystrendit näkyvät jo vaalitulastoista, vaikka ne eivät tietenkään paljasta mitään puolueiden paikallisen toiminnan sisällöstä.

Autonomian ajan virallinen tilasto esittelee Viipurin läänin vain läänitason kokonaisuutena eikä myöhemmän ajan tavoin jaettuna läntiseen ja itäiseen vaalipiiriin. Seuraavassa verrataan ensimmäisiä yksikamarisen eduskunnan vaaleja (1907) viimeisiin maailmansotaa edeltäneisiin vaaleihin (1913).¹⁰

SDP:tä kannatettiin Viipurin läänissä ensimmäisissä yksikamarisen eduskunnan vaaleissa selvästi vähemmän kuin Suomessa keskimäärin (lähes 40 %). Myöhemmin puolueen ääniosuus kasvoi vaalipiirissä merkittävästi, muttei edelleenkään tavoittanut koko suuriruhtinaskunnan yhtä lailla noussutta keskitasoa. Vuoden 1913 vaaleissa SDP sai jo 90 kansanedustajaa.

Porvarillisten puolueiden kannatus sen sijaan muuttui dramaattisesti. Suomalaisen puolueen eli vanhasuomalaisen kannatus romahti. Sen äänet siirtyivät erityisesti nuorsuomalaisille, jotka olivat jo alun perin olleet oman puolueensa valtakunnallisen keskitason edellä. Maalaisliittokin eteni, mutta vielä maltillisesti. RKP puolestaan oli maakunnassa vailla poliittista merkitystä; lopulta se ei asettanut edes ehdokkaita. Tosin kaikkien puolueiden äänimäärät laskivat. Jopa nuorsuomalaiset saivat vuonna 1913 noin 500 ääntä vähemmän kuin vuonna 1907, vaikka puolueen osuus kaikista äänistä oli noussut merkittävästi. Tämä johtuu ajan ilmiöstä: vuonna 1907 äänestettiin ajan oloissa ja liiken-

* Maalaisliitto-nimisenä tosin vasta vuodesta 1908.

Lähde: Tilastollinen Vuosikirja 1907, 454; Tilastollinen Vuosikirja 1913.

teen asettamat rajoitukset huomioon ottaen innokkaasti, ja äänestysprosentti oli 70,7, mikä pysyi ennätyksenä vuoteen 1945 asti. Sen sijaan vuonna 1913 oli jo turhauduttu toistuviin eduskunnan hajotuksiin, uusiin vaaleihin ja eduskuntatyön laihoihin tuloksiin, minkä myötä äänestysprosentti oli pudonnut noin 51:een. Vuoden 1913 vaaleissa Viipurin vaalipiirissä annettiin yli 30 000 ääntä vähemmän kuin vuonna 1907. Kannatuksen siirtymään vanhasuomalaisilta nuorsuomalaisille palataan myöhemmin. Sitä voi tuskin selittää muilla kuin Venäjän-poliittisilla syillä. Loput äänistä menivät autonomian aikana kristilliselle työväen liitolle tai kaatoluokkaan ”Muut puolueet”.

Reaalipoliittinen ja kansallisidealistinen *Viipuri*-lehti

Vuodet 1899–1914 olivat koko maan näkökulmasta katsottuna oikeustaistelun aikaa keisarillisen Venäjän pyrkiessä ensin rajoittamaan Suomen autonomiaa ja lopulta kumoamaan sen kokonaan. Niin organisoitumattomia kuin suomalaiset puolueet vielä olivatkin, ne ajautuivat samalla vakavaan keskinäiseen ristiriitaan siitä, mikä linja pitäisi omaksua emämaan uutta politiikkaa kohtaan.

Suomalainen puolue eli niin sanotut vanhasuomalaiset olivat kannattaneet näkemystä, jonka mukaan oli koetettava sopeutua; tuli pelastaa autonomian ja suomalaisen kansallisuuden suuret kysymykset ja antaa periksi pienemmissä, jotta selvittäisiin pahimman myrskyn ylitse. Linja rakentui oletukseen, jonka mukaan Venäjän tavoitteena oli vain varmistaa keisarikunnan strateginen asema nousevaa Saksan uhkaa vastaan. Tästä syystä Venäjän politiikan uskottiin jälleen liberalisoituvan ajan kuluttua. Sen sijaan muut puolueet pitivät lähtökohtanaan perustuslaillisuutta ja passiivista vastarintaa: laittomina pidettyjä venäläisten määräyksiä ei tullut totella. Kaikkein jyrkimmin suomalaisen lainsäädäntöjärjestyksen vastaisessa järjestyksessä annettuihin lakeihin ja määräyksiin suhtautui RKP, kun sen sijaan nuorsuomalaisen sisällä oli erilaisia käsityksiä siitä, kuinka jyrkkää vastarinnan tuli olla. SDP:kin kannatti passiivista vastarintaa, joskin eri perusteilla kuin porvaripuolueet.¹¹

Ei ole yllättävää, että myöntövyvyssuunnan ja porvarillisen perustuslaillisuuden jyrkimmät suuntaukset löytyivät maantieteellisestä eturintamasta eli Karjalasta. Myöntövyvyssuuntauksessa roikkui pisimpään *Viipuri*-lehden ympärille ryhmittynyt suuntaus, vieläpä vaiheessa, jossa muut vanhasuomalaisetkin olivat hylkäämässä myöntövyvyssuunnan. Tämän suunnan keskeisiä nimiä olivat hovioikeudenpresidentti D. W. Åkerman, tämän puoliso Emma Åkerman, lehden päätoimittaja F. S. Eljas Pauanne, Viljo Voipio, Ivar Meurman sekä Yrjö Sakari Yrjö-Koskisen pojat Eino Sakari Yrjö-Koskinen ja Yrjö Koskinen Yrjö-Koskinen. Vaikka osalla mainituista ei ollut suoraa sidettä Karjalaan, kaikki tunnistivat *Viipurin* suuntauksen johtavaksi äänenkannattajaksi.

Toisaalta on luonnollista, että Karjalasta löytyivät juuri ääripään näkemykset suhteessa Venäjään. Pääkaupungin tai Länsi-Suomen kannalta katsottuna karhu oli vaarallinen, mutta ei aivan naapurissa; Karjalan silmin se oli juuri siellä ja kolisteli omaa porttia. Uhka oli myös sikäli hyvin kouriintuntuva, että Venäjän tavoitteisiin kuului paitsi Suomen autonomian peruuttaminen, myös aluemuutokset Kannaksella. Uusikirkko ja Kivennapa huvila-asutuksineen olivat jo keisarikunnan julkisina tavoitteina.¹² Toisaalta lähellä olivat myös Venäjän laajat kaupalliset markkinat. Pietarin läheisyys toi sekä uhkan että mahdollisuuksia, joten Karjalan kannalta menetettävää oli mahdollisimman paljon.¹³

Karjalassa sisäiset vastakohtaisuudet olivat myös kaikkein sitkeimmät. Niin *Viipuri*-lehden kuin *Karjala*-lehden piirissä oltiin kaikkein haluttomimpia uskomaan, että vanha vastustaja olisi muuttunut ja että puoluerajat ylittävä yhteistyö olisi lainkaan mahdollista. Tämä merkitsi tarrautumista aatteellisuuteen ja vanhoihin viholliskuviin ja kulki Suomen sisäpoliittisessa kehityksessä vastavirtaan. Porvarillisen leirin sisällä vastakohtaisuudet nimittäin tasoittuivat koko maan tasolla huomattavasti. Vanhasuomalaiset eivät jatkaneet myöntyvyyspoliittista perintöään vuoteen 1917 asti, vaan alkoivat irtautua siitä jo vuonna 1909. Tuolloin puolueen edustajat jättivät senaatin, koska he katsoivat vanhan myöntyvyysuunnan tulleen tiensä päähän. Hekin olivat pitäneet sitä vain välineellisenä politiikkana, keinona sorron lieventämiseksi. Mutta kun kävi ilmeiseksi, ettei sillä saavutettu tätä tarkoitusta, vaan Venäjän politiikka muuttui yhä tiukemmaksi, ainoa vaihtoehto oli liittyä passiiviseen vastarintaan. Näin ollen Suomalainen puolue siirtyi J. R. Danielson-Kalmarin, Lauri Ingmanin ja K. N. Rantakarin johdolla vuosina 1910–1913 asteittaisesti perustuslaillisuuteen. Maltillisuuteen ja yhteistyövalmiuteen motivoi myös sisäpoliittinen huoli: se, että SDP oli muodostunut niin vahvaksi puolueeksi.¹⁴

Näin ollen porvarillinen yhteistyö vanhasuomalaisten valtaenemmistön, K. J. Ståhlbergin johtamien nuorsuomalaisten ja jopa vanhan vihollisen RKP:n kanssa ei käynyt ainoastaan mahdolliseksi, vaan lopulta lähes harmoniseksi. Viimeksi mainitut puolueet olivat nekin etääntyneet kaikkein kiivaimmasta kielto-
linjastaan ja olivat valmiita jonkinlaisiin kompromisseihin Venäjän kanssa. Tosin sellaisia ei syntynyt, koska Venäjä ei niitä halunnut. Joka tapauksessa Suomen kolmen porvaripuolueen välillä vallitsi maailmansodan alla käytännössä konsensus niin Venäjän-politiikasta kuin porvarillisesta yhteistyöstä SDP:tä vastaan.¹⁵

Viipurin piiri harasi kuitenkin pitkään Suomalaisen puolueen suunnanmuutosta vastaan. Vuoden 1909 lopulla puolueen paikallisyhdistys Viipurin Suomalainen Nuija vaati puoluekokousta koolle, ja sen ilmeisenä tavoitteena oli estää se, että puolue jättäisi senaatin. *Viipuri* asettui julkisesti sille kannalle, että senaatissa piti aina olla suomalaisia, koska vain siten varjeltaisiin Suomen

etuja; muuten Venäjä voisi tehdä mitä tahtoisii. *Viipuri* myös kiisti argumentin, jonka mukaan puolue ei jaksaisi kantaa yksin hallitusvastuuta. Myös puolueen Viipurin piiritoimikunta tuki näitä vaatimuksia.¹⁶

Viipurin piirin kanta edusti vanhaa perinnettä ja mielenmaisemaa, jossa pesäeroa vanhaan, yrjökoskislaiseksi ja snellmanilaiseksi miellettyyn reaalipolitiikan perintöön ei vielä ollut tehty. ”Viipurilaisten” kommentteista eri puolue-elimissä näkyikin selkeästi, että heillä oli mielestään puolellaan puolueen eräänlainen perusolemus ja kenttä, joka yhä näki vanhan totuuden. Tämän näkemyksen mukaan siirtyminen passiivisen vastarinnan kannalle merkitsisi puolueen vanhan perinnön hylkäämistä ja jopa sen myöntämistä, että aiempi katkera vihollinen, perustuslailliset – pahin haukkumasana oli ”kagaali” – olikin ollut oikeassa. Tämä argumentti puri myös joihinkin sellaisiin, jotka eivät muuten samaistuneet *Viipurin* linjaan; ”[m]aailma musteni silmissä”, ja kuulosti siltä, kuin kagaali olisi puhunut, kun jotkut omassa piirissä nyt arvostelivat puolueen aiempaa myöntövyysuuntaa.¹⁷

Viipuri-lehden piiri edusti muutenkin nuoremman polven poliitikkoihin verrattuna selvästi ideologisempaa, suorastaan kansallis-idealistista kantaa. Kun sen jäsenet todistelivat oman kantansa oikeellisuutta ja sitä, kuinka kenttä oli heidän tukenaan, he vetosivat usein siihen, että vaalikannatus ei kertonut sitä, mitä ”kansa” tuki tai keitä ”kansa” edes oli. ”Kansa” ei tarkoittanut numeroilla määriteltävää massaa, vaan kansallisesti heränneitä piirejä, jotka ennen pitkää voittaisivat yksinkertaisesti sen voimalla, että heillä oli hallussaan ajan hengen oikein ymmärretty totuus. Puolueet ja päivänpolitiikka olivat tähän verrattuna päiväperhoja, jotka tulivat ja menivät, sen sijaan oikea, kansallisesti herännyt kanta voittaisi väistämättä lopulta.¹⁸

Ensimmäisellä venäläistämiskaudella perustuslaillisten passiiviseen vastarintaliikkeeseen, kagaaliin, kuului moni merkittävä myöhempi oikeistopolitiikko. Kuvassa vuodelta 1903 Adolf von Bonsdorff, Adolf Törngren nuorempi, Jonas Castrén, P. E. Svinhufvud, A. W. Neovius, Eduard Polón, Eero Erkko, Julius Grotenfelt, Wilhelm Zilliacus, Ernst Estlander, Lars Homén, Julio Reuter, Theodor Schvindt.

Ideologinen selitys oli sikälikin tarpeen, että vaalitulokset eivät millään muotoa vahvistaneet käsitystä, jonka mukaan kansan enemmistö olisi tukenut Suomalaista puoluetta ja myöntövyöylinjaa. Puolueen vaalitulokset laskivat koko maassa, mutta Karjalassa vielä keskimääräistä nopeammin. Vuonna 1913 Suomalaisen puolueen äänimäärä oli laskenut Viipurin läänissä vain hiukan yli puoleen ja annetuissa äänissä laskettuna alle puoleen vuoden 1907 äänistä. Tästäkin huolimatta D. W. Åkerman totesi useissa yhteyksissä: kansan suuri enemmistö oli puolueen takana, ja oli toimittava pelkäämättä enemmistöpuolueita, koska vaalitulokset ja kansallisten periaatteiden kannatus eivät olleet sama asia.¹⁹ *Viipuri*-lehden mukaan uusi suuntaus ei ymmärtänyt tätä, vaan se vaati puoluetta passiivisuuteen ja toivottomuuteen²⁰ – toisin sanoen: jättämään kansallisen taistelun kesken ja antautumaan muille.

Åkerman kiisti myös sen, että vastarinta olisi perusteltua siksi, että venäläisten antamat määräykset olivat laittomia. Kun keskusteltiin siitä, tuliko virkamiesten noudattaa sellaisia käskyjä, Åkermanin kanta oli selvä: virassa olevan oli noudatettava hallitsijan käskyä, vaikka itse pitäisi kyseistä käskyä laittomana. Tässä asiassa hän lisäksi puhui puolueen sisällä hovioikeudenpresidentin arvovallalla, vaikkakin juuri tässä kirjoituksessa nimimerkin takana.²¹ Suuntauksen takana oli muutenkin juridista arvovaltaa: Åkermanista tuli puolueen sisäisen kiistan aikana senaatin oikeusosaston varapuheenjohtaja (eli todellisuudessa johtaja), ja oikeusosastoon kuului toinenkin näkyvä myöntövyöyysuuntauksen edustaja Aleksii Käpy.²²

Viipuri-lehden suuntaus ajautui kuitenkin pian puolustusasemiin. Puoluejohto näki yhä selvemmin myöntövyöyysuunnan rasitteena, kun piti parantaa suhteita muihin porvaripuolueisiin. Tämä puolestaan koettiin elintärkeäksi sekä sisä- että Venäjän-politiikan kannalta. Lisäksi tosiasiaksi jäi, että Venäjä kiristi koko ajan omaa linjaansa, eikä mikään myöntövyöyys ollut auttanut tätä vastaan. Niinpä etenkin vuosina 1912–13 ”viipurilaiset” saattoivat esittää yhä vähemmän omia ehdotuksia, ja he joutuivat keskittymään torjumaan sitä, ettei suorastaan sitouduttaisi passiiviseen vastarintaan Venäjää vastaan – vieraisiin virvatuliin, kuten *Viipuri* niitä luonnehti vuoden 1912 puoluekokouksen yhteydessä.²³

Kuitenkin, joko vakaumuksesta, taktisesti tai molempien takia, lehti roikkui idealistisessa tulkinnassa lähes loppuun asti. Vielä loppuvaiheessakin, jossa oli käynyt jo ilmi, että uuden suunnan kannattajat olivat puolue-elimissä yhä vahvistuvassa enemmistössä, *Viipuri*-lehti pysyi uhmakkaana. Lehden piirissä jopa oletettiin aluksi, ettei *Viipurin* myöntövyöyäinen linja itse ollut vaarassa tulla suljetuksi puolueesta – päinvastoin, nimenomaan nämä uudet harhautuneet jättäisivät puolueen.²⁴ Kun vuonna 1913 tappio oli sitten täysin selvä, lehti ei edelleenkään taipunut uskomaan, että ratkaisu olisi peruuttamaton: se vakuut-

ti, että puoluekokouksen enemmistö, joka oli hyväksynyt uuden linjan, oli ollut satunnainen, eikä puolueen suuri enemmistö ollut tehtyjen päätösten ja kagaalille tehtyjen myönnytysten kannalla.²⁵

Todellisuus oli kuitenkin lehden piirille toivottua ankeampi, ja luultavasti se ymmärsi tämän itsekin. Sen poliittinen aktiivisuus hiipui nimittäin käytännössä kokonaan ennen ensimmäistä maailmansotaa. Suuntauksella ei myöskään ollut eduskuntaryhmässä enää mitään uskottavaa kannatusta, oikeastaan sen edustaman ajattelutavan ainoaksi edustajaksi jäi E. S. Yrjö-Koskinen.²⁶

Tosin on muistettava, että *Viipurinkaan* edustama linja ei ollut missään mielessä venäläismielinen. Jos verrataan lehden suhtautumista Venäjään Suomen historian toiseen vaiheeseen, 1970-lukuun, merkittävänä erona on se, että *Viipurikaan* ei koskaan perustellut kantaansa Suomen ja Venäjän välisellä ystävyydellä tai yhteistyöllä, tai sillä, että Venäjä olisi vaatimuksissaan jollain tapaa oikeassa. *Viipuri* puhui reaali politiikasta ja pakosta ja myös Suomen oikeuksien loukkamisesta, ei ystävydestä tai oikeutuksesta. Lehden mukaan vain oli luotettava kansallisuusaatteen voimaan ja koetettava taipua, jotta ei taituttaisi, koska ei ollut mitään muuta mahdollisuutta turvata se, että suomalaisuus jäisi eloon.

Vertaus 1970-lukuun on sikälikin kiinnostava, että Matti Virtanen on tehnyt väitöskirjassaan *Fennomanian perilliset* (2001) rinnastuksen tuon ajan ”nuortaistolaisiin” ja 1910-luvun *Viipurin* linjaan. Hänen mukaansa molemmat samaistuivat itäisen suurvallan politiikkaan, koska pelkäsivät sitä ja halusivat varjella myötäilyllään Suomea.²⁷ Analyysiä voi kritisoida siitä, että se ei ole vähemmistökommunismien maailmankuvan osalta uskottava, koska sen aidosta aatteellisesta ja poliittisesta samaistumisesta Neuvostoliittoon on yllin kyllin näyttöä.²⁸ Yhtä paljon on kyseenalaistettava rinnastus *Viipurin* piiriin, sillä tämän osalta ei voi puhua samaistumisesta, ja *Viipuri* myös arvosteli Venäjän politiikkaa.

Ehdoton karjalainen vastarinta

Toisaalta yhtä ymmärrettävää kuin myöntövyösuunnan sitkeys oli myös se, että toisten johtopäätös oli samassa fyysisessä ympäristössä täysin vastakkainen.

Viipurin nuorsuomalaisten äänenkannattaja *Karjala*-lehti²⁹ sijoittui aivan toiseen äärimmäisyyteen kuin *Viipuri*-lehti. Se torjui kaikki myönnytykset sillä perusteella, että ne merkitsivät tinkimistä lain ja Suomen oikeuksien pyhyydestä, joita ei voinut alistaa politiikan kauppatavaraksi. Nuorsuomalaisen puolueen sisällä tämä vastasi P. E. Svinhufvudin hyvin tiukkaa linjaa, ja Svinhufvudillahan oli omat yhteytensä karjalaisuuteen.³⁰ *Karjala*-lehden historian kirjoittaja Erkki Paavolainen otsikoikin teoksessaan lehden olleen ”pääskyslehti” (lainausmerkit alkuperäiset),³¹ mikä merkitsi juuri svinhufvudilaista, hyvin tinkimätöntä suhtautumista politiikkaan. Sen sijaan K. J. Ståhlbergin ja *Helsingin Sanomien* edus-

tama puolueen valtalinja oli valmis joihinkin reaalioliittisiin kompromisseihin, jos ne tehtäisiin Suomen lakien mukaisesti.

Ehdottoman vastarintalinjan puolesta profiloituivat *Karjalassa* myös nuorsuomalaisen veteraanipoliitikko Jonas Castrén sekä ajan kuuluisin porvarillinen naispolitiikko, Suomen ensimmäisiin naistohtoreihin lukeutunut ja alun perin kurkijokilainen Tekla Hultin³². Hultin muisteli myöhemmin, että nuorsuomalaisuuteen päätyminen oli oikeastaan ollut itsestänselvyyttä myös itäsuomalaisena piirteenä.³³ Kun se johtopäätös oli vastakkainen kuin *Viipurin* piirillä, se oli myös yhtä jyrkkä.

Vastakkaisten suuntausten kohtalo oli osittain sama. Svinhufvud, Hultin ja heidän äänenkannattajanaan *Karjala* olivat siinä mielessä *Viipurin* kohtalotovereita, että hekin jäivät ehdottoman tiukalla linjallaan omassa puolueessaan vähemmistöön, ja hekin olivat samalla tavalla idealisteja, joita arvelutti oman puolueen pragmaatikkojen alttius kompromisseihin ja sopuili yli vanhan barrikadin. Hekin uskoivat olevansa etujoukko, joka ymmärsi parhaiten, mistä Suomen taistelussa lakiensa puolesta oli kyse, ja tämä oli tärkeämpää kuin määrällisesti mitattava kannatus. Monille heistä laki itsessään oli miltei uskonnon asemassa, ja kun tämä asenne yhdistyi voimakkaaseen kansallismielisyyteen, kaikki myönnytykset näyttivät moraalisesti hyvin arveluttavilta. Niiden tekemiseen ei ollut missään mielessä velvollisuutta – eikä oikeastaan oikeuttakaan.³⁴

Tämä ehdottomuus ei enää toiminut stählbergiläisessä Nuorsuomalaisessa puolueessa. Puoluejohto sulki *Karjala*-lehden, Svinhufvudin ja Hultinin edustaman piirin kaikista puolueen vaikutusvalta-asemista. Tämä tapahtui organisatorisesti siten, että stählbergiläinen enemmistö valitsi puolueen johtaviin elimiin ainoastaan oman suuntauksensa edustajia jo varsinkin aikaisessa vaiheessa, keväällä 1910. Viipurin läntisen vaalipiirin piirijärjestö protestoikin puoluekokouksessa, että Helsingistä tulleella kiihotuksella oli syrjäytetty piirin omat ehdokkaat jopa eduskuntavaalien yleisohjelmastoilta.³⁵

Poliittisen linjansa osalta *Karjala*-lehden piiri oli kuitenkin nimenomaan *Viipurin* piirin peilikuva, ja sikäli se oli viimeksi mainittua paremmin ajan hermolla, että 1910-luvun alussa jonkinasteinen vastarinta oli jo lähes kaikkien lähtökohta. Sen sijaan myöntövyysmielisyys oli täysin marginalisoitu. *Karjalan* piirin kannattamalla suuntauksella oli lisäksi edelleen huomattava määrä näkyviä poliitikkoja, joidenkin arvioiden mukaan välillä jopa enemmistö eduskuntaryhmässä, kun taas *Viipurin* piiri oli menettänyt käytännössä kaikki asemansa, ja sen kellokkaatkin olivat tulleet pääasiassa eduskunnan ulkopuolelta.

Karjalassa nimenomaan perustuslaillisuus oli voimakas valtti, kun uhka oli akuutti. Karjalaisen perustuslaillisuuden mentaliteetin tiukkuudelle oli tavallaan luonteenomaista esimerkiksi kurkijokilaisen kirkonmiehen Gustaf

Arokallion varoitus Hultinille, kun valmistauduttiin vuoden 1908 vaaleihin. Arokallion mukaan hänen seudullaan piti käyttää vaaleissa omasta puolueesta ainoastaan nimitystä perustuslaillinen. Sen sijaan nuorsuomalaisuus koettiin arveluttavaksi: kansa mielsi sen olevan samaa kuin ”Jumalan kieltäjä, ateisti ja ultio liberaali vapaa-ajattelija”.³⁶

Karjala-lehden piiri kykeni myös pitämään paremmin oman vaalipiirinsä hallussaan kuin *Viipuri*. Vuoden 1910 lopulla se torjui puoluejohdon yritykset syrjäyttää hengeltään hyvin svinhufvudilainen Jonas Castrén kansanedustajaehdokkuudesta, ja se lähetti puoluejohdolle vielä erillisen paheksumislausunnon tällaisten yritysten johdosta. Lausunto päättyi:

[...] keskustoimikunta Piirihallinnon mielestä on tehnyt itsensä syyppääksi puolueemme kansanvaltaisten periaatteiden kanssa jyrkässä ristiriidassa olevaan ylimielisyyteen. Piirihallinto katsoo keskustoimikunnan ehdotuksellaan mitä moitittavimmalla tavalla loukanneen puolueen eheyttä, ja ehdottamalla yhden oikeustaistelumme eturivin miehen syrjäyttämistä yleisehdokkaan kunnia-asemasta, vahingoittaneen isänmaallista asiaamme sekä kotimaassa että ulkomailla, missä tieto erään oikeustaistelumme johtavan henkilön syrjäyttämisehdotuksesta on omiansa heikentämään myötätuntoa tätä kansaa kohtaan. Kaiken tämän nojalla Piirihallinto päätti lausua vakavan paheksumisensa keskustoimikunnalle tämän toiminnan tahdittomasta, epäkansanvaltaisesta ja puolueen ja koko maan asiata vahingoittavasta, herra Jonas Castrénin syrjäyttämistä koskevasta ehdotuksesta.³⁷

Riidat menivät niin pitkälle, että puoluejohto lopulta perusti kilpailevan Viipurin piirikokouksen ja tulkitsi sitten tämän edustavan vaalipiiriä ja sen nuorsuomalaisia yhdistyksiä. Riitely ehdokkuuksista Viipurin läntisessä vaalipiirissä jatkui valmistauduttaessa myös vuoden 1913 vaaleihin. *Karjala*-lehden piiri piti kuitenkin pintansa: puoluejohto ei saanut vaalipiiriä kuriin eikä päässyt eroon Castrénista.³⁸

Karjala-lehden tukena oli myös se, että sen linja oli menestynyt myös uurnilla. Kuten aiemmin on jo tuotu esille, Viipurin läänin läntinen vaalipiiri oli yleensäkin nuorsuomalaisuudelle hyvää aluetta, ja vuoden 1907 vaaleihin nähden puolueen kannatus oli noussut koko läänin puitteissa todella paljon. Puolueen osuus äänistä Viipurin kaupungissa oli lisäksi selvästi suurempi kuin se oli Helsingissä, Turussa tai Tampereella: vuoden 1913 vaaleissa yli puolet (51,6 %) annetuista äänistä vanhasuomalai-
sten runsasta kymmenesosa (11,3 %) vastaan.³⁹ Maakunnassa oli vielä vuonna 1912, yleisesti passivoituneena aikana, peräti 28 toimivaa nuorsuomalaista yhdistystä. Viipurin läänin itäisessä vaalipiirissä toimivia oli vain 15, ja päinvastoin kuin läntisessä, jotkin yhdistyk-

set olivat lakanneet toimimasta tai olivat muuten lamassa. Mutta senkin luvut olivat parempia kuin monen muun alueen. Esimerkiksi Vaasan pohjoisessa vaalipiirissä toimi enää yksi ainoa nuorsuomalainen yhdistys, ja Turun eteläisessä viisi – alun perin viimeksi mainitussa oli ollut 30.⁴⁰

Toisaalta viipurilainen nuorsuomalaisuus ei edustanut pelkkää yksiäänistä Svinhufvudin, Hultinin ja Castrénin linjaa. Kaupungissa ilmestyi myös toinen nuorsuomalainen lehti, *Karjalan Aamulehti*, joka edusti stählbergiläisen puoluejohdon kantaa ja oli hyvin altis yhteistyöhön vanhasuomalaisien kanssa. Tosin tämä tarkoitti vain valtakunnallista tasoa – omassa kaupungissahan vanhasuomalainen partneri ei oikein sopinut yhteistyöhankkeisiin. Valtakunnallista näkyvyyttä lehti sai kuitenkin enemmän vasta vuodesta 1917 alkaen.⁴¹

Vuosina 1917–1918 pakka jakautuikin sitten uudelleen. On eräänlainen kohdalon paradoksi, että vanhasuomalaisien kiivain perustuslaillisuuden apostoli, *Uuden Auran* päätoimittajanakin toiminut K. N. Rantakari päätyi maailmansodan vuosina nimenomaan Viipuriin – tosin ei poliitikoksi eikä päätoimittajaksi, vaan Savo-Karjala-pankin pääjohtajaksi. Mutta siellä hän käytti äänitorvena usein *Viipuria*, ja hänestä muodostui vuonna 1917 yksi Suomen merkittävimpiä varoittavia ääniä liian radikaaleista itsenäisyyspyrkimyksistä.⁴² Vuonna 1918 *Viipuri* ja *Karjala* lopulta löysivät toisensa kannattamassa samaa suuntaa, saksalaismielistä monarkiaa.

Itsenäinen Suomi ja vakiintuva 1920-luku

Maalaisliittolainen maakunta

Itsenäisessä Suomessa puoluepoliittinen tilanne poikkesi huomattavasti edeltävästä ajanjaksosta. Vuoden 1922 eduskuntavaaleissa, joissa tilanne oli viimein säännöllisempi verrattuna vuosien 1917–1919 jatkuviin murroksiin, tilastollinen vuosikirja erottelee jo tarkastelussaan Viipurin läänin läntisen ja itäisen vaalipiirin.

Kuten valtakunnallisestikin, Maalaisliitto oli nyt tehnyt läpimurron myös Viipurin läänissä. Sehän oli vallannut maan suurimman porvaripuolueen paikan vuoden 1919 eduskuntavaaleissa ja piti sen jatkuvasti ilman uskottavaa uhkaajaa muiden porvarillisten puolueiden taholta. Viipurin läänissä sen ääniosuus oli koko maan keskiarvoa suurempi. Puolue dominoi etenkin läänin itäisessä vaalipiirissä todella vahvasti: se sai äänistä lähes puolet.

Sen sijaan perinteisempiä porvarillisia piirejä edustaneet Kansallinen Kokoomuspuolue ja Kansallinen Edistyspuolue menestyivät paremmin Viipurin läntisessä vaalipiirissä, jossa oli myös kaupunkia. Kumpaakin kannatet-

Viipurin läänin vaalipiirit 1930-luvun alussa

tiin siellä selvästi enemmän kuin koko maassa keskimäärin, edistyspuoluetta myös itäisessä vaalipiirissä. Tosin paikallinen suosio ei lohduttanut paljoa, sillä puolueen koko valtakunnallinen kannatus romahti vuonna 1922 ja puolueen kehitys pienpuolueeksi alkoi.

Myös työväenliikkeen puolella karjalaisessa äänestyskäyttäytymisessä oli omaleimaisia piirteitä. Poliittisen vasemmiston kokonaiskannatus vastasi läntisessä vaalipiirissä suunnilleen sitä, mitä SDP oli saanut vuonna 1913 koko maassa, mutta itäisessä vaalipiirissä jäätin selvästi alle. Vasemmiston osuus oli vuonna 1922 valtakunnallisesti lähes tarkalleen 40 % äänistä, mutta Viipurin läntisessä vaalipiirissä vain 36 %, itäisessä vieläpä alle 26 %. Syynä oli se,

että Karjalassa laitavasemmistoa eli Suomen Sosialistista Työväenpuoluetta kannatettiin selvästi vähemmän kuin Suomessa keskimäärin. Viipurin läänissä sen ääniosuus oli vain noin puolet koko maan vastaavasta.

RKP ei itsenäisyyden alkuvuosina asettanut edelleenkaan ehdokkaita, koska näillä ei kuitenkaan olisi ollut mitään läpimenon mahdollisuuksia ruotsinkielisen väestön niukan osuuden vuoksi. Myöhemmin 1920-luvulla se asetti jo ehdokkaita, mutta vain läntisessä vaalipiirissä, eikä näilläkään ollut käytännön merkitystä, koska kannatusta oli vain hiukan yli kaksi prosenttia kaikista vaalipiirin äänistä.

Vuosien 1924 ja 1927 vaaleissa ei tapahtunut mitään dramaattisia muutoksia, lukuun ottamatta sitä, että Edistyspuolueen kannatus laski edelleen, läntisessä vaalipiirissä hiljalleen ja itäisessä nopeasti; vuonna 1927 se oli viimeksi mainitussa enää 4,5 %. Vuoden 1929 vaaleissa sama Edistyspuolueen alamäki jatkui, ja nyt myös Kokoomuspuolue hävisi selvästi ja sai läntisessäkin vaalipiirissä enää 22,1 % äänistä. Äänien virta vei etenkin Maalaisliittoon, joka sai läntisessä vaalipiirissä äänistä 27,5 % ja itäisessä kerrassaan ehdottoman enemmistön: peräti 55,1 % äänistä. Havaittavana piirteenä oli myös vasemmiston jonkinasteinen elpyminen: SDP ja Suomen Sosialistinen Työväenpuolue saivat jonkin verran voittoja, ja yhteinen kannatus oli läntisessä vaalipiirissä nyt 39 % ja itäisessä lähes 28 %. Toki laitavasemmisto pärjäsi edelleen merkittävästi huonommin kuin valtakunnallisesti, mutta SDP sai itse asiassa kaikissa 1920-luvun vaaleissa Viipurin läntisessä vaalipiirissä suhteellisesti hieman enemmän ääniä kuin koko maassa keskimäärin.⁴³

Edistyspuolueen tappiot olivat valtakunnallisestikin pahimmat maaseudulla, jossa ääniä menetettiin nimenomaan Maalaisliitolle.⁴⁴ Viipurin läänissä suunta oli sama. Trendi vastasi valtakunnan yleistä suuntaa, jossa äänen virta kulki yhä enemmän vanhoilta yleispuolueilta luokkapuolueille. Karjalassa tämä kuitenkin korostui, koska Maalaisliitolla oli jo entuudestaan keskimääräistä selvästi korkeampi kannatus.

Radikaalia pientalonpoikaisuutta

Karjalaisen maalaisliittolaisuuden on usein sanottu edustaneen etenkin 1920-luvulla puolueen radikaalia siipeä. Osaltaan tähän vaikutti luultavasti sisällissodan kulku. Maalaisliiton tukialueet olivat muualla päätyneet jo sisällissodan alkuvaiheessa valkoiselle puolelle rintamaa, kun taas Karjalassa, Viipurin seudulla, oli koettu myös punainen valta,⁴⁵ joka lisäksi kaatui vasta Tampereen ja Helsingin jälkeen. Tämä jätti potentiaalia jyrkkyyteen, muttei omaleimaisesti johtanut oikeistolaisiin vaan ennemminkin sosiaalisesti radikaalisiin johtopäätöksiin.

Maalaisliittoa runsaasti tutkineen Juhani Myllyn arvion mukaan Maalaisliitto ”dominoi suvereenisti” Viipurin läänin alueella yhdessä voimakkaan SDP:n kanssa jo ennen sisällissotaa. Maininta on ymmärrettävä etenkin vaalitulosten valossa. Viipurin lääni, edelleen Myllyn mukaan, ”varsinkin sen itäosa, oli sosio-ekonomisesti suhteellisen tasaisen mutta poliittisesti melko tyytymättömän maaseuturahvaan valtakuntaa, jossa velloi väkevä agraaripopulismien pohjavirta”. Itse asiassa Maalaisliiton ja SDP:n välinen kynnys oli matala, kenties matalampi kuin missään muualla. Vuodesta 1919 alkaen voidaan puhua jopa ”alueellisen poliittisen hegemonian” synnystä. Kuten aiemmin on jo mainittu, Maalaisliitto sai Viipurin itäisessä vaalipiirissä jopa yksinään ehdottoman enemmistön. Mylly luonnehtii osuvasti tämän ilmiön sosiaalista pohjaa:

Läänin maaseudun täyttävä perusyksikkö oli muutaman hehtaarin tilkkua viljelevä pikkutilallisperhe, joka joutui hengenpitimikseen keksimään kaikenlaista sivutienestiä metsätöistä ja rahdinajosta kaupusteluun ja jopa tehdastyöhön asti. Silti leipä jäi yleensä kaitaiseksi ja maannälkä huutavaksi. Puutavarayhtiöiden keinottelunomaiset tilakaupat ja laajeneva maanomistus herättivät näissä oloissa suuttumusta. Pikkutilallisten keskuudessa esiintyi herravihaa, kapitalismin vastaisuutta ja yhteiskunnallista radikalismia jokseenkin riippumatta siitä, tunnustivatko he korpimaalaisliittolaista vai -sosialistista väriä.⁴⁶

Yksittäisissä kunnissa dominointi oli vielä keskimääräistäkin paljon vahvempaa. Esimerkiksi Kirvussa, josta moninkertainen ministeri Juho Niukkanen oli kotoisin, Maalaisliiton ääniosuus oli noin 80 %.⁴⁷

Kannatus korreloi myös talollisten suuren määrän kanssa. Viipurin läänissä talollisia oli lähes 70 % ja maanvuokraajia vain 4 %.⁴⁸ Vesa Saarikoski viittaa Aarne Sihvoa käsittelevässä väitöskirjassaan siihen, kuinka valkoisessa armeijassa oli ollut Karjalassa poikkeuksellisen paljon kansanarmeijan piirteitä.⁴⁹ Kaikki tämä osoittaa, kuinka maalaisliittolaisuus oli vahva Karjalassa nimenomaan sosiaalisesti reformistisena ja jopa radikaalina kansanliikkeenä, joka nousi oman yhteiskuntansa hyvin tasa-arvoiselta pohjalta ja jossa sosiaalidemokraattienkaan kynnys maalaisliittolaisuuden suuntaan ei luultavasti ollut kovin korkea.

1920-luvulla karjalaista maalaisliittolaisuutta ja sen äänenkannattajaa *Maakansaa* pidettiin puolueen sisällä radikaalimpana siipinä tai vasemmistosiipinä. Tosin on muistettava, että Maalaisliiton sisäinen jako ei ollut kovin organisoitu ja johdonmukainen. Esimerkiksi eduskuntaryhmän sisällä oli yleensä tunnistettavissa vasemmisto- ja oikeistosiipi, mutta näiden väliin jäi suuri joukko, joka ei sitoutunut kumpaankaan ryhmään ja joka vaihteli kannatustaan milloin millekin ryhmäkunnalle. Maalaisliitto oli muiden puo-

lueiden silmissä suorastaan notorisen hajanainen ja epäluotettava puolue, jonka piiristä löytyi aina puoluekuriin alistumattomia ”aitureita”. Nämä olivat maakuntansa tai vielä suppeamman alueen erityisintressien edustajia, joita oli vaikeaa suostutella kompromisseihin ja siihen, mitä muut ajoivat ”koko-naisuuden” näkökulmana. Tähän liittyi myös näkemys, että maalaisliittolaiset poliitikot olivat kaikkein sivistymättömmimpiä, kouluttamattomimpia ja luokkaitsekkäimpiä. Näin ajattelivat myös toiset porvarit.⁵⁰

Näkemys oli värittyä, mutta ei kokonaan vailla pohjaa. Vaikka puolueen kannattajakunta oli siinä mielessä yhtenäistä, että se koostui yhdestä suuresta yhteiskuntaluokasta, talonpojista, tämä luokka oli hyvin heterogeeninen, mikä teki monille vaikeaksi sitoutua edes oman puolueen solmimiin kompromisseihin. Niinpä käsitykset poliittisista ”iltalypsyistä” ja ”pettää aina”-mentaliteetista olivat yleisiä muiden puolueiden keskuudessa jo maailmansotien välillä, vaikka kyseiset termit keksittiin vasta myöhemmin.

Muiden silmissä tämän epäluotettavan ja päälle päätteeksi kouluttamattoman ja sivistymättömän maalaisliittolaisuuden prototyyppi löytyi Karjalasta – kirvulainen Juho Niukkanen.⁵¹ Muiden puolueiden edustajat usein inhosivat häntä, mutta toisaalta tiedettiin hänen vaikutusvaltansa, mikä teki välttämättömäksi ottaa hänet aina hallituksiin. Kuten usein todettiin, muuten hän aloittaisi välittömästi työn niiden kaatamiseksi – silloinkin, kun Maalaisliitto oli niissä mukana. Kuten joskus sanottiin: parempi, että sellainen henkilö oli teltan sisällä virtsaamassa sieltä ulospäin kuin ulkopuolella tekemässä samaa teltan sisälle.

Toisaalta puolueella oli myös hyvin näkyvä ja aivan toisenlainen eturivin karjalainen, Lauri Kristian Relander, joka presidenttinäkin korosti olevansa ”karjalainen poika” ja joka luettiin puolueen sisällä oikeistomaalaisliittolaisiin. Opiskeluaikoina hän oli lukeutunut nuorsuomalaisiin, mutta yhteiskunnallinen mielenkiinto ja maa- ja metsätaloustieteelliset opinnot veivät kiinnostuksen Maalaisliiton suuntaan. Kuten hän itse tiivistä maalaisliittolaisen viikkolehden *Maan Äänen* ensinumeroissa: ”Maataloutta tukiessaan tähtää maalaisliitto siihen, että Suomesta saadaan syntymään kukoistava viljelysmaa, joka sellaisena voi säilyä itsenäisenä kotipaikkana suomalaiselle kansanheimolle.”⁵²

Relander oli myös muiden puolueiden silmissä salonkikelpoisin maalaisliittolainen, olihan hän jopa väitellyt tohtori, mikä oli Maalaisliitossa harvinaista. Relander ei tullutkaan kovin hyvin toimeen puolueensa johtoportaan esimerkiksi Santeri Alkion tai Kyösti Kallion kanssa. Maalaisliitto asetti kuitenkin vuonna 1925 nimenomaan Relanderin presidenttiehdokkaakseen aivan viime hetkellä ennen valitsijamiesten kokoontumista, ja kuten tunnettua, hän myös tuli valituksi.⁵³

Mikkilä arvioi Niukkas-elämäkerrassaan Relanderin valinnasta, että ”[s]uurin ansio Relanderin noususta tasavallan korkeimpaan virkaan lankeaa eittämättä hänen karjalaisille tukimiehilleen ja erityisesti heidän kärkimiehelleen Juho Niukkaselle”.⁵⁴ Yhtä hyvin voi kuitenkin sanoa, että Relander voitti lopullisen vaalin maalaisliittolaisuuden valtavirrasta poikkeavien piirteidensä vuoksi, juuri siksi, että hän muistutti ulkoisesti mahdollisimman vähän Niukkasen kaltaisia poliittisia hahmoja – tai muitakaan Maalaisliiton johtajia.

Karjalaisen maalaisliittolaisuuden asema puolueen sisäisen vasemmistosiiven edustajana haalistui kuitenkin myöhemmin, 1930-luvulla, merkittävästi. Myllyn mukaan puolueen paikallinen lehti *Maakansa* etäännyti pienviljelijä-radikalismista ja vasemmistosuunnasta. Lehden keskeiset vaikuttajat lukeutuivat tuolloin puolueen oikeistosiipeen, ja *Maakansan* keskeisimmiksi teemoiksi muuttuivat lähinnä koko viljelijäväestön etukysymykset, alueelliset erityisongelmat ja kielitaistelu.⁵⁵

Niukkanen tosin nousi 1930-luvun kuluessa yhä kiistattomammin Maalaisliiton vaikutusvaltaisimmaksi henkilöksi. Samalle linjalle tuli seuraksi vuosikymmenen loppua kohti toinen poliitikko, joka ei ollut alun perin karjalainen, mutta oli luomassa maakunnasta tukialuettaan ja hankki sieltä tilankin: nuori Urho Kekkonen.⁵⁶ Toisaalta karjalainen maalaisliittolaisuus oli tässä vaiheessa profiloitunut merkittäväksi ennemminkin johtohenkilöidensä persoonien ja vaikutusvallan kautta kuin siksi, että se olisi enää toiminut puolueen yhtenä ”siipenä” kuten 1920-luvulla.

Sitä paitsi Niukkanenkin joutui tekemään ehkä työläimmän ja kauaskantoisimman ratkaisunsa Suomen sotienvälisessä historiassa yhteistyössä valtakunnallisen oikeiston kanssa. Hän joutui juntaamaan Maalaisliiton presidentinvalitsijamiehet äänestämään yksimielisesti Svinhufvudia vaalit helmikuussa 1931 ratkaisseella viimeisellä äänestyskierröksellä.⁵⁷

Puoluetoveri pohjoisesta, *Pohjolan Sanomien* päätoimittaja Uuno Hannula, nimittelikin tämän jälkeen kaikkia relanderilaisia ”karjalaisiksi pettureiksi”.⁵⁸ Niukkasta itseään on tosin hieman ongelmallista luokitella ainakaan poliitikkotyypinä relanderilaiseksi – häntä on luonnehdittu myös poliitikoksi ”vailla aatteita ja tunteita” ja toteamalla: ”Karjalaiseksi se oli jöro”⁵⁹. Kieltämättä juuri relanderilaisilla oli silti lyhin matka Ståhlbergistä Svinhufvudiin, ja tätä ratkaisua Niukkanenkin oli nyt joutunut ajamaan yhteiskuntarauhan säilyttämiseksi.

Karjalainen liberalismi – *Karjalan Aamulehti*

Itsenäisen Suomen alkuvuosina myös karjalaisella liberalismilla oli oma-heimainen profiilinsa. Aiemmin jo mainittu *Karjalan Aamulehti* oli siirtynyt

vuoden 1918 joulukuussa, porvarillisen puoluekentän muotoutuessa uudelleen, juuri perustetun Kansallisen Edistyspuolueen äänenkannattajaksi, ja se veti omassa puolueessaan varsin aatteellista linjaa. Kuten *Maakansan* piiri tuolloin Maalaisliitossa, *Karjalan Aamulehti* edusti Edistyspuolueessa linjaa, joka oli kahtiajaossa selkeästi puolueen vasemmistosiipi. Edistyspuolueessa ei ollut vanhaa jakoa stählbergiläisiin ja svinhufvudilaisiin, koska viimeksi mainitut olivat valinneet puolueekseen Kansallisen Kokoomuspuolueen – mutta silti Edistyspuolueeseen muodostui stählbergiläistä valtalinjaa radikaalimpi ”vasemmistoporvarillinen” siipi, mitä nimitystä se itsekin usein käytti itseltään. *Karjalan Aamulehti* oli tämän suunnan äänitorvi.

Edistyspuolueen valtalinja on sijoitettavissa aatteellisesti ja kansainvälisesti sosiaaliliberalismiin. Se oli porvarillinen, mutta suhtautui hyvin kriittisesti oikeistoon ja kykeni yhteistyöhön myös vasemmiston kanssa. Siinä oli myös valmiutta tinkiä talouden ja kaupan ehdottomasta vapaudesta sosiaalipolitiikan hyväksi. Juuri tästä kansainvälisestä sosiaaliliberalismin linjasta, sen brittiläisestä haarasta, nousi myös se kehitys, jonka tunnemme nykyään sosiaali- tai hyvinvointivaltiona. Puolueen näkyviä aktiivipoliitikkoja ja johtajia tällä linjalla olivat maailmansotien välillä muun muassa kaksinkertainen pääministeri J. H. Vennola, kolminkertainen pääministeri A. K. Cajander, kerran pääministerinä toiminut Oskari Mantere sekä moninkertainen ulkoministeri Rudolf Holsti.

Vasemmistoporvarillinen fraktio oli valmis menemään vielä pidemmälle. Sekin piti itseään porvarillisena, mutta se halusi yhteistyötä sosiaalidemokratian kanssa eikä ollut kiinnostunut oikeastaan lainkaan yleisporvarillisesta yhteistyöstä, joka kuitenkin oli stählbergiläisillekin normisuunta ja pääasiallinen tavoite. Tämän, nuorsuomalaisena aikana ”jakobiineiksi” kutsutun fraktion koko henkilöissä mitattuna ei ollut suuri, mutta sillä oli useita näkyviä valtakunnan tason edustajia, etummaisena 1920-luvun alun sisäministeri Heikki Ritavuori. Lisäksi suuntaus katsoi pitkin 1920-lukua, että monet oikeistolaiset olivat suorastaan vaarallisia demokratian kannalta. Vallankaappauksen uhka demokratiaa vastaan ei tullut vain kommunistien, vaan myös äärioikeiston taholta.

Karjalan Aamulehti edusti vuodesta 1919 alkaen nimenomaan ritavuorelaisuutta. Tätä voi pitää siinä mielessä jopa yllättävänä, että ennen vuotta 1918 lehti oli profiloitunut ennemminkin maltillisuudellaan ja tavoitellut sovittelua ja yhteistyötä vanhasuomalaisten kanssa. Se oli vakuuttanut vuonna 1917, että erot suomalaisten puolueiden välillä olivat käytännössä kadonneet, kun molemmissa oli omaksuttu suomalaisuuden ja laillisuuden tunnukset. Lehti toivoi, että Maalaisliittokin tulisi tähän yhteyteen mukaan. Sen sijaan se piti vahingollisena *Karjala*-lehden linjaa, joka halusi säilyttää vanhan perustuslaillisen rintaman, sillä se merkitsisi antautumista ruotsinmielisten armoille.⁶⁰

Suurissa asioissa, kuten kysymyksessä kotimaisesta vallanjaosta ja maan itsenäisyydestä, lehti oli ollut täysin stählbergiläisillä linjoilla ja hyvin lähellä vanhasuomalaisia. Eikä ihme, sillä taas kerran oli merkittävimpiä poliittisia pääkirjoituksia kirjoittamassa K. N. Rantakari.

Vuoden 1917 aikana *Karjalan Aamulehti* oli jopa tavoitellut tuolloin esiintyneen, mutta lyhytaikaiseksi jääneen Kansanpuolueen linjan mukaista vanha- ja nuorsuomalaisten yhdistymistä. Lehti kannatti uutta puoluetta ja halusi sen olevan ”jyrkästi suomalainen” ja ”jyrkästi [...] edistyspuolue”. Vaarana se oli pitänyt sosiaalidemokraattisia ”päättömyyksiä”.⁶¹ Syksyn 1917 eduskuntavaaleissa lehti toimi täysin Kansanpuolueen eikä nuorsuomalaisten puolesta.⁶² Yhtymistä ehti tapahtua jonkin verran tapahtua maakuntatasolla, ja Kansanpuolue sai lokakuun 1917 vaaleissa viisi kansanedustajaa.

Kansanpuolueen kehitys jäi kuitenkin sisällissodan ja valtiomuototaistelun jalkoihin. Vuoden 1918 tasavaltalaisuus siirsi *Karjalan Aamulehden* sille kannalle, jota se tuli sittemmin ajamaan, eli edellä jo kuvattuun vasemmistorporvarilliseen suuntaukseen. Lehti ei esimerkiksi koskaan taipunut hyväksymään monarkistisia hallitusmuotoesityksiä, kuten jopa *Helsingin Sanomat* ehti lokakuussa 1918 tehdä. Vaikka *Karjalan Aamulehti* tunnustautui saksalaismieliseksi, se alkoi muistutella muita lehtiä aiemmin, ettei kaikessa voitu nojata saksalaisiin eikä heittäytyä näiden armoille.⁶³ Vallitsevassa ilmapiirissä, jossa laaja osa porvarillista mielipidettä piti Saksaa Suomen pelastajana, tämä oli niin lähellä puolueettomuutta kuin oli mahdollista.

Jo syyskuussa 1918, eli ennen Saksan romahdusta, *Karjalan Aamulehti* oli ilmoittanut pääkirjoituspalstallaan kaipaavansa uutta, edistysmielistä puoluetta, joka olisi ”[v]apaamielinen vasemmistopuolue”. Lokakuussa lehti linjasi, että oli torjuttava taantumuksen uhka, ja näin oli tehtävä yhdessä sosiaalidemokraattien kanssa. Toki tämä olisi mahdollista vain sillä edellytyksellä, että SDP olisi muuttunut siitä, mitä se oli ennen vuoden 1918 sotaa, sillä *Karjalan Aamulehdenkin* mielestä punainen vallankumous oli ollut rikollinen kaappaus ja kapina.⁶⁴ Kuitenkin se, että lehti lausui yhteistyön mahdollisuuden ja nojasi siihen näinkin avoimesti ja voimakkaasti, ennakoி vahvasti sitä, miten *Karjalan Aamulehden* edustama liberalismi jatkossa sijoittuisi. Yhteistyön mahdollisuus lausuttiin yhä useammin ja yhä suotavampana.

Kun Kansallinen Edistyspuolue sitten perustettiin, *Karjalan Aamulehti* siirtyi heti sen äänenkannattajaksi.⁶⁵ Se kutsui uutta puoluetta porvarilliseksi vasemmistoksi, joka olisi keskustana ääri vasemmiston ja äärioikeiston välissä. Itseymmärryksen tiivistää hyvin seuraava virke:

”Yhteiskuntaa ei ainoastaan todellisesti ja tehokkaimmin säilyttävät, vaan myös sitä voimaperäisesti parantamaan ja kehittämään pyrkivät ainekset on nyt saatu yhtymään, yhteisiä kansallisia edistyspäämääriä tavoittelemaan ja toteuttamaan.”⁶⁶

Voidaan puhua myös porvarillisesta radikalismista, joka pyrki samaistumaan siihen, minkä se näki maailman uutena murroksena maailmansodan jälkeen: siirtymisenä parlamentaariseen demokratiaan ja kansallismieliseen liberalismiin. Tämä liittyi yleismaailmallisia mittasuhteita saavuttaneeseen wilsonilaiseen idealismiin, joka sai nimensä Yhdysvaltain presidentin Woodrow Wilsonin rauhanohjelmasta. Tällaiset arvot omaksuneet piirit uskoivat, että taantumusvoimat oli nyt lyöty Euroopassa ja kaikenlainen konservatiivisuus olisi pysyvästi poissa muodista. *Karjalan Aamulehden* henkinen maisema oli hyvin samanlainen, ja Wilsonin periaatteet nostettiin lehdessä avoimestikin esille esikuvallisina, humaaneina ja vapaamielisinä aatteina.⁶⁷

Ja toisaalta lehden piiri saattoi kuitenkin vakuuttaa olevansa ”valkoinen”. Olihan Edistyspuolueen yhtenä paikallisena ehdokkaana todellinen vuoden 1918 sotasankari ja lehden piiriin kuuluva henkilö, jääkäri ja eversti Aarne Sihvo, joka tuli valituksi eduskuntaankin. Siellä hän puhui nimenomaan keskustalaisen sovinto- ja armahduspolitiikan puolesta.⁶⁸

Karjalan Aamulehteä voi pitää ”ritavuorelaisuuden” etummaisena äänenä Suomessa, sillä Edistyspuolueen muut lehdet olivat harvoin valmiita menemään yhtä pitkälle yhteistyöhalussa vasemmiston tai epäluulossaan oikeiston suuntaan. *Karjalan Aamulehdelle* oikeisto edusti viimeistään valtiomuototaistelun jälkeen pelkästään taantumusta, niin yleistä vanhoillisuutta kuin vallankaappausuhkaa, jonka takana nähtiin militaristisia ja ruotsinkielisiä piirejä, usein myös saksalaisia ja venäläisiä taantumuspiirejä. Etenkin oltiin huolissaan siitä, millainen henki suojeluskunnissa vallitsi. Kesällä 1921 lehti sanoi suoraan, että jos suojeluskunnat eivät tottelisi laillista hallitusta, ne olisi hajotettava, muutenhan Suomessa ”elämä muuttuu samanlaiseksi kuin Meksikossa”.⁶⁹ Ritavuoren jouduttua salamurhan uhriksi lehti rinnasti äärioikeiston kommunisteihin: molemmat tähtäsivät kumoukseen ja kapinaan poistaakseen tasavallan ja kansanvallan.⁷⁰

Karjalan Aamulehden omaksuma linja näkyi myös siinä, että se ei pitänyt SDP:tä enää minkäänlaisena vaarana. Kun keväällä 1920 näytti olevan mahdollisuuksien rajoissa saada aikaan keskustaan ja SDP:hen nojaava hallitus, mutta lopulta päädyttiin yhteisporvarilliseen enemmistöhallitukseen, lehti oli hyvin kitkerä – siitäkin huolimatta, että Edistyspuolue oli mukana hallituksessa. Lehti kirjoitti hallituksen syntymisestä hyvin kriittisesti eikä lämmennyt sille myöhemminkään, vaan jatkoi varoituksia oikeistolaisista kaappaushankkeista.

Näitä se vainusi hyvin herkästi ja loi niistä rihmoja saksalaisten konservatiivien maailmanvaltapyrkimyksiin.⁷¹ Sen sijaan SDP:n kehitys meni sen mielestä hyvään suuntaan: puolue puhdistui ja tervehtyi.⁷²

Keväällä 1921 lehti suositteli avoimesti SDP:n, Maalaisliiton ja Edistyspuolueen yhteishallitusta, joskin se joutui toteamaan, ettei SDP halunnut tulla mukaan.⁷³ Itse asiassa *Karjalan Aamulehti* ajoi näin punamultaa jo yli 15 vuotta ennen kuin se toteutui.

Lehti tiivistä asenteensa lokakuussa 1921 kysymällä pääkirjoituksena otsikossa ”Kansalliseen vai porvarilliseen eheytymiseen pyrittävä?” Tietenkin se myös vastasi kysymykseensä ja totesi, että jos seurattaisiin oikeiston eheytysohjelmaa eli ainoastaan porvarillista eheytymistä, tuloksena olisi viha, katkeruus ja maanalaisten voimien vahvistuminen vasemmiston sisällä. Sen sijaan porvarillisen keskustan ajama kansallinen eheytysohjelma oli saanut aikaan sen, että sosiaalidemokraatitkin taistelivat kommunisteja vastaan, ja näin oli saatu intohimojen laineita laskettua. Vuoden 1922 vaaleihin *Karjalan Aamulehti* meni julistaen, ettei saatu alistua orjuuteen, uhkasi se sitten monarkistiselta tai bolševistiselta taholta. Oikeistossa pyrittiin alistamaan Suomi Saksan ja Venäjän taantumusvoimille, joten vaaleissa oli kyse myös itsenäisyydestä, lehti vakuutti.⁷⁴

Karjalan Aamulehti näki tällaisen yhteistyön nimenomaan tienä kansalaisuuteen ja sisäiseen integraatioon sekä demokratian turvaamiseen niin ääri-vasemmistoa kuin äärioikeistoa vastaan. Kenties oli johdonmukaista, että kun karjalaiset muodostivat SDP:ssä ja Maalaisliitossa radikaalimman siiven, he tekivät niin myös Edistyspuolueessa.

Karjalan Aamulehden taru loppui kuitenkin jo vuonna 1924. Edistyspuolue jäi maakunnassa heikoksi, koska se onnistui imemään itseensä aiempaa nuoruusmaalaisuutta vain heikosti, ja *Karjalan Aamulehden* linja oli Edistyspuolueen valtavirrankin silmissä liian jyrkkä ja liian oikeistovastainen. Lehden linja oli yksinkertaisesti liian radikaali saadakseen laajempaa tukea. Lisäksi lehti ei kyennyt kilpailemaan taloudellisesti *Karjalan* kanssa, joka oli päättänyt valtiomuototaistelun pohjalta Kokoomuspuolueen äänenkannattajaksi.

Taistelu demokratiasta Karjalassa 1930-luvulla

Virta vie oikealle – mutta konservatismiin

Vuosina 1929–1930 elettiin Lapuan liikkeen kriisiä, mikä aiheutti hetkellisen virran oikealle niin valtakunnallisesti kuin Karjalassa. 1930-luvun myöhemmistä vaaleista voi kuitenkin havaita, että tilanteen taas vakiinnuttua palattiin hyvin nopeasti 1920-luvun lopun asetelmiin.

Tämä näkyy jo vuoden 1933 vaalituloksista, jotka vastaavat varsin pitkälle 1920-luvun lopun tilannetta. Toki pari asiaa oli toisin kuin aiemmin: laitavasemmisto oli poistunut, ja mukana oli uutena yrittäjänä niin sanottuja pulaliikkeitä, joista Suomen pienviljelijäin puolue asetti ehdokkaita myös Viipurin läänissä. Sekään ei kuitenkaan onnistunut Karjalassa verottamaan ensisijaisen menettäjän eli Maalaisliiton ääniosuutta kovin paljon, päinvastoin kuin vahvemmillä alueillaan Oulun läänissä, Itä-Savossa ja Keski-Suomessa. Laitavasemmiston äänet puolestaan siirtyivät niin suuressa määrin SDP:lle, että vasemmiston kokonaiskannatuksen muutos ei ollut loppujen lopuksi dramaattinen. SDP:n tulos oli vuonna 1933 jopa parempi kuin SDP:n ja SSTP:n yhteinen tulos eräissä 1920-luvun vaaleissa, ja Viipurin läntisessä jopa hiukan parempi kuin valtakunnallinen keskiarvo.⁷⁵

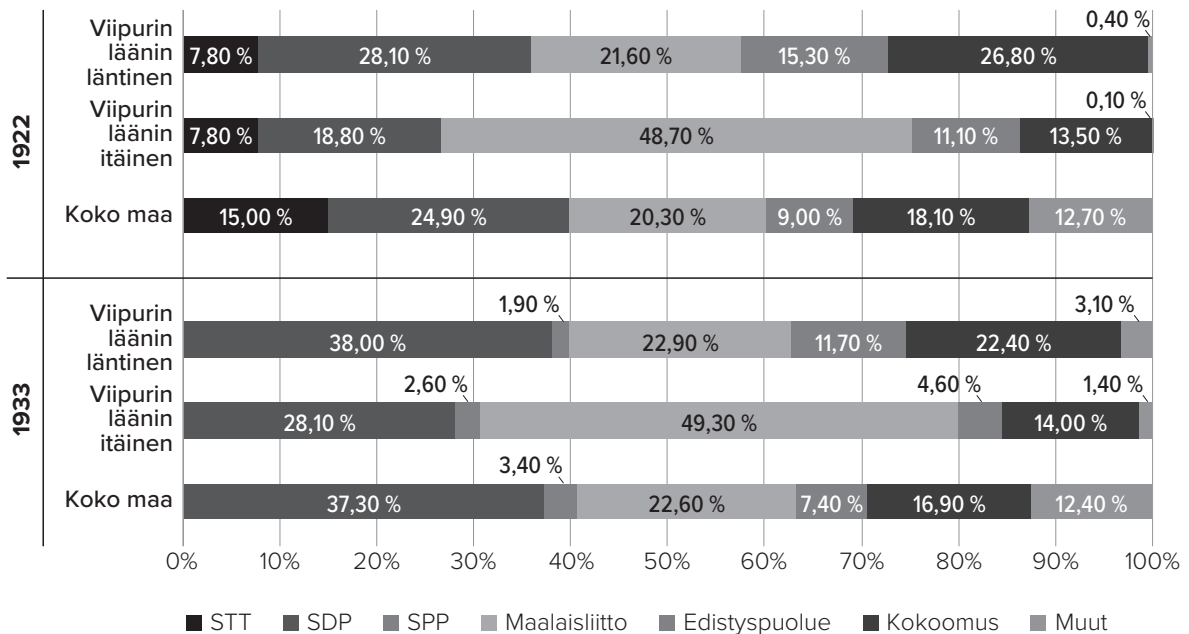
Tämän jälkeen vuosina 1936 ja 1939 käydyissä eduskuntavaaleissa muutokset olivat varsin pieniä, lukuun ottamatta sitä, että vuoden 1933 vaaleissa yhtenäisenä esiintynyt oikeisto – Kokoomuspuolueen ja IKL:n vaaliliitto – hajosi. Pesäero aktivoi oikeiston äänestäjiä sikäli, että niiden yhteenlaskettu ääniosuus oli sen jälkeen korkeampi kuin vuonna 1933, nimittäin Viipurin läntisessä yhteensä 26,6 % ja itäisessä 17,2 % (koko maa 18,7 %). Vuonna 1939 oikeiston yhteiskannatus kasvoi jälleen: vastaavat luvut olivat 28,5 % ja 19,2 % (koko maa 20,2 %).⁷⁶

Tämä ei kuitenkaan todellisuudessa lisännyt oikeistolaisuuden voimaa, koska puolueet olivat yhä selvemmin toistensa katkeria kilpailijoita. Kokoomuspuoluekaan ei halunnut olla enää missään yhteistyössä IKL:n kanssa, koska sellainen olisi vahingoittanut sen omia pyrkimyksiä parantaa mainettaan, joka oli kärsinyt kolhuja 1930-luvun alun jyrkän oikeistovaiheen takia.

Mikäli kuvausta vielä tarkennetaan, voidaan mainita myös Maria Lähteenmäen teoksessaan *Maailmojen rajalla* kirjoittama selvitys rajakuntien poliittisista olosuhteista kunnallisvaali- ja eduskuntavaalitulosten sekä tiettyjen kansanedustajien toiminnan pohjalta. Hän on korostanut näiden kuntien voimakasta oikeistolaisuutta.⁷⁷ Termi on kuitenkin sikäli harhaanjohtava, että kirjoittaja viittaa sillä koko ei-sosialistiseen kenttään, joka todellisuudessa jakautui keskustaan ja oikeistoon, ja varsinainen oikeistokin 1930-luvulla maltilliseen ja laitaoikeistoon. Jos aluetta voidaan pitää ”oikeistolaisena”, oli kyse todellisuudessa porvarillisuudesta, joka oli sisäisesti hyvin hajanainen ja riitainen aatekokonaisuus, ja jopa ”oikean” oikeiston sisällä oltiin taipuvaisia oikeistolaisuuden maltillisempaan suuntaukseen.

Kokoomuspuolueen ja IKL:n vaalikannatuksen keskinäiseen jakautumiseen Viipurin läänissä palataan tarkemmin myöhemmin, koska se on oleellinen osa tuolloin esille nostettavaa teemaa, Kokoomuspuolueen hajoamista.

Puolueiden kannatuksen muutos eduskuntavaaleissa 1922 ja 1933

Lähde: Tilastollinen Vuosikirja 1922, 265; Tilastollinen Vuosikirja 1933, 293.

Karjalainen oikeisto äärimmäisyyksiä vastaan

Vasemmistossa ja keskustassa karjalaisuuden omaleimaisuus näkyi eniten 1920-luvulla, ja nimenomaan siinä, että Karjala oli jonkinlainen tukikohta oman puolueen valtalinjaa radikaalimmille suuntauksille. Sen sijaan 1930-luvulla tällainen profiili oli hillitympi, eikä karjalainen linja enää poikennut merkittävästi siitä yleislinjasta, mikä keskustan ja vasemmiston puolueissa oli omaksuttu.

1930-luvulla karjalaisuus profiloitui valtakunnallisessa politiikassa sen sijaan lohkolla, jossa tätä ilmiötä ei ollut juurikaan nähty aiemmin, eli poliittisessa oikeistossa. Tämä ei kuitenkaan tapahtunut radikaalisuuden kautta, vaikka näin olisi voinut olettaa siltä pohjalta, että suuntauksen perustajia olivat vanhat svinhufvudilaiset nuorsuomalaiset, jotka olivat valinneet vuonna 1918 monarkistisen ja Saksa-mielisen linjan ja sen jälkeen Kokoomuspuolueen. Monien Karjalan näkyvien nuorsuomalaisten silmissä Edistyspuolue oli mahdoton, koska se jatkoi vääränlaista, stählbergiläistä nuorsuomalaisuutta. Tämän linjan edustajat olivat ensin hyökänneet Nuorsuomalaisessa puolueessa juuri heitä vastaan, sitten jarruttaneet vuonna 1917 itsenäisyyttä, valinneet vuonna 1918 tasavallan ja tuntuivat nyt sopuilevan sosiaalidemokraattien suuntaan. Niinpä lähes koko vanha svinhufvudilaisfalangi siirtyi vuoden 1918 lopulla Kokoomus-

puolueeseen, vaikka tämäkin oli monille henkisesti hyvin vaikeaa: nythän oltiin saman poliittisen katon alla kuin ennen niin inhotut vanhasuomalaiset. Ajankohtaisesti stählbergiläiset olivat silti vielä huonompi vaihtoehto.⁷⁸

Karjala-lehdestäkin oli näin tullut Kokoomuspuolueen äänenkannattaja. Sillä ei ollut enää edes kilpailua puolueen sisällä, koska *Viipuri*-lehti oli lopettanut toimintansa vuonna 1918.

Karjalainen kokoomuslaisuus olisi voinut kehittyä nimenomaan jyrkkään suuntaan, ja se olisi myös voinut olla erityisen vastaanottavaista 1930-luvulla Lapuan liikkeelle ja IKL:lle. Olihan Karjala joka suhteessa eturintamaa, ja IKL menestyi rajakunnissa valtakunnallista keskiarvoa selvästi paremmin. Myös maltilliset, demokratiassa pysyneet Karjalan oikeistolaiset pitivät kommunismia ja Venäjää suurena vaarana ja hyväksyivät täysin Lapuan liikkeen toiminnan sen alkuvaiheessa.

Esimerkiksi paikallinen kokoomuslainen kansanedustaja Erkki Paavolainen, hänkin aiemmin nuorsuomalainen, tiivisti eduskunnassa Lapuan liikkeen alkuvaiheessa, vuoden 1929 lopulla vahvan antikommunistisen näkemyksen kommunismin liikkeelle panevana voimana oli pelkästään

viha lainalaista yhteiskuntajärjestystä vastaan, viha uskontoa, viha isänmaata, viha kansanvaltaa, viha parlamentarismia, viha sivistystä ja kulttuuria vastaan. Muuan tutkija on sanonut sitä uudella nimellä esiintyväksi äärimmäisen vanhaksi sielulliseksi tilaksi, joka ilmeni ennen vedenpaisumusta. Raamatun kertomuksen Kain, joka tappoi menestyvän veljensä. [...] Jos tämä mieliala saa jatkua ja levitä esteettömästi, niin uhkaa koko yhteiskunnan sivistystä täydellinen hävitys.⁷⁹

Paavolainen korosti, että kansalaisvapaudet eivät olleet olemassa siksi, että niitä käytettäisiin väärin. Niiltä, jotka eivät osanneet niitä käyttää, oli otettava ne pois. Hänen mukaansa kommunisminvastaisissa kansalaiskokouksissa purkautui ”väärentämättömänä ja selvänä kansan oikeustajunta”.⁸⁰ Toinen karjalainen kansanedustaja, Kaapro Moilanen, totesi kesän 1930 poliittisesti kuumimpina päivinä kokoomuspuolueen eduskuntaryhmässä, että hän ottaisi ”mielellään” kommunisteilta pois äänioikeudenkin, ”mutta tunnusti käytännöllisten vaikeuksien olevan suuria”.⁸¹

Tämä suhtautuminen ei sinänsä muuttunut. Tilanne ja suuri viitekehys kuitenkin muuttuivat, kun kansanliike sai yhä radikaalimpia ja myös väkivaltaisia muotoja. Tällöinhän loukattiin *Karjala*-lehden piirin poliittisen elämäntarkastuksen takana aina ollut pyhä peruskiveä: laillisuutta. Piirissä toki oltiin valmiita puolustelemaan kansanliikettä silloin kun sitä kritisoitiin keskustan ja vasemmiston taholta, mutta kun liike ryhtyi kyydityksiin ja haastoi demo-

kratiaa ja lakia, se alkoi näyttää vaaralliselta vanhan laillisuuspohjan kannalta.

Kuten Juha Siltalan väitöskirjasta *Lapuan liike ja kyyditykset* (1985) on nähtävissä, kyyditysten ja niitä seuranneiden oikeustapausten määrä oli Viipurin läänissä vain murto-osa verrattuna liikkeen ydinalueisiin, Vaasaan ja Oulun lääniin tai Turun ja Porin lääniin.⁸² Mäntsälän kapina helmi-maaliskuussa 1932 muodosti lopulta sen pisteen, jossa *Karjala*-lehden ja samalla paikallisen kokoomusjohdon mielestä menttiin kaikkien hyväksyttävien rajojen yli. Nyt oli kyseessä nousu esivaltaa vastaan, eikä edes mitä tahansa esivaltaa vastaan, vaan *Karjalan* piirin vanhaa idolia, edellisenä vuonna presidentiksi nousutta Svinhufvudia vastaan. Paavolainen oli maininnut edellä mainitussa kommunistin vastaisessa keskustelussa, että tarkoituksena oli ”kansanvallan ja tasavallan ja lainalaisen yhteiskunnan suojeleminen”.⁸³ Tämä päti myös oikealta tulevaa, suorastaan fasisiselta haiskahtavaa uhkaa vastaan, vaikka kansanliikkeen tuomitseminen oikeistolaisimpien keskuudessa oli poliittisesti hankalaa.

Karjala-lehdestä muotoutui eräänlainen puolivirallinen presidentin ääni, kun se yhä selkeämmin alkoi varoittaa liian jyrkästä oikeistolaisuudesta ja pyrki tukemaan Kokoomuspuolueen johtoa radikaaleja vastaan. Suuri osa kokoomuslaisista nimittäin halusi edelleen tulkita, että vaikka Mäntsälä oli tietenkin väärin, alkuperäinen lapualaisuus oli oikeassa, ja sen linjalla oli syytä jatkaa. Oikeistopuhurin ei haluttu uskoa olevan vielä ohi, tuntuihan se menestyvän muuallakin maailmassa. Joka tapauksessa tuloksena oli vuoden 1932 aikana Kokoomuspuolueen sisäinen valtataistelu, jossa törmäsi vastakkain kaksi näkemystä. Toinen näistä oli Svinhufvudin, J. K. Paasikiven ja Lauri Ingmanin sukupolven edustama sopeutumisen ja pitkän linjan porvarillinen yhteistyö, jota *Karjala*-lehtikin ajoi. Sitä vastassa oli nuorempien voimien radikaalimpi linja, joka halusi olla yhteistyössä vastaperustetun IKL:n kanssa ja jonka äänitorvena oli kokoomuspuolueen pää-äänenkannattaja *Uusi Suomi*. Viimeksi mainitun linjan edustajat, kuten Edwin Linkomies ja Eino Suolahti, olivat tehneet aivan päinvastaisen johtopäätöksen kuin vanhempi sukupolvi. Heidän mielestään nyt piti nimenomaan pysyä jyrkkänä, koska ennen pitkää keskusta joutuisi turvautumaan oikeiston apuun, ja silloin tämä voisi sanella omat ehtonsa. Suolahti viittasi tähän nimenomaan ”Hitlerin taktiikkana”. Tosin on muistettava, että hän mainitsi tämän jo kesällä 1932, ennen Hitlerin valtaannousua, ja nimenomaan taktiikkana; Hitlerin politiikan sisällöstä hän ei maininnut mitään.⁸⁴

Henkinen yhteentörmäys näkyi myös siinä, että *Karjala*-lehti teki aivan päinvastoin. Se otti taistelussa kotimaista oikeistoradikalismia vastaan aseekseen kansallissosialismin varoittavana esimerkkinä. *Karjala* oli selvästi oikeistolainen, mutta sille ei käynyt demokratian kannalta epäilyttävä oikeisto-

Erkki Paavolainen oli pitkäaikainen Kansallisen Kokoomuspuolueen kansanedustaja Viipurin läänin itäisestä vaalipiiristä. Kuvassa hän puhuu Terjoen sankaripatsaan paljastustilaisuudessa vuonna 1922.

radikalismi. Sen ihanteena oli brittiläis- ja skandinaavismallinen konservatismi, joka pysyi parlamentaarisen demokratian rajoissa ja jolle yksilönvapaus oli keskeinen arvo.⁸⁵

Kaapro Moilanen varoittikin puolueen tuolloista puheenjohtajaa Kyösti Haatajaa siitä, että eihän lapualaisuudessa ollut enää mukana muuta kuin kokoomuslaisia ja ruotsinkielistä oikeistoa:

Wiipurin läänissä on kenties 10 maalaisliittolaista ja 1 edistysmielinen mukana. [...] Kokoomuspuolueen pitää nyt näyttää kansalle kansanliikkeen uhkaavia kasvoja ja sitten taas kokoomuksen kasvoja. [...] Asianlaita on niin, että ainakaan Itä-Suomessa ei ole talonpoikaiskansassa kokoomuksen keskuudessa enää juuri mitään kannatusta lapualaisuudelle sen jälkeen kun se löi päänsä seinään.⁸⁶

Takana oli selvästi viesti, että taantumukselle tai natsismille haiskahtava liike ei yksinkertaisesti sopinut itäsuomalaiseen poliittiseen kulttuuriin.

Elokuussa 1932 Moilanen ilmaisi samankaltaisia näkemyksiä Paavo Virkkuselle. Samalla hän ojensi puoluejohtoa siitä, ettei se ollut tehnyt kunnollista pesäeroa Lapuaan ja Mäntsälän tapahtumiin:

Se on juuri se, että meiltä alituisen unohtuu kokoomuspuolue ja meidän katseemme seuraa vain sitä kultaista Lapuan liikettä. Ja sen rötökset pyrkivät näyttämään aivan merkityksettömiltä. Ei voi tulla kysymykseenkään, että Karjala voisi julkaista sellaisia kirjoituksia. Mutta maaseutulehdet niitä nielevät, koska ne ovat siinä käsityksessä, että juuri sillä tavalla pitää rakentaa sovintoa ja rauhaa ja valmistaa edellytyksiä tulevan syksyn yhteistyölle.⁸⁷

Oli kuitenkin tultava toimeen Maalaisliiton ja Edistyspuolueen kanssa. Jos kokoomuslehti kylvi tuulta, se tulisi niittämään myrskyä.⁸⁸ Tässäkin argumentissa näkyi maltillisten konservatiivien pelkokuva: liiallinen jyrkkyys tuhoaisi porvarillisen yhteistyön ja ajaisi keskustan vasemmiston syliin.

Karjalan kannalta Kokoomuspuolue meni kuitenkin vuoden 1932 lopulla huonoimpaan mahdolliseen suuntaan. Puolueen keskusliiton kokouksessa marraskuussa 1932 radikaalit saivat yliotteen, ja kokous hyväksyi suurella ääntenemmistöllä ponnin, jossa asetettiin avoimesti IKL:n liittolaiseksi, jopa osaksi sen aatteellista viitekehystä. Ponnessa nimittäin todettiin, että puolueen suuri enemmistö oli ”isänmaallisen kansanliikkeen vakaumuksellisia kannattajia”, ja puolueen politiikkaa suunnattaisiin tulevaisuudessa tämän tosiasian mukaan.⁸⁹

Karjalan piirin – ja myös Svinhufvudin – kannalta oli tehty juuri sellainen päätös, joka takuuvarmasti toteuttaisi pahimman uhkakuvan: porvarillinen yhteistyö tulisi mahdottomaksi, ja ennen pitkää keskusta ja vasemmisto löytäisivät toisensa. *Karjala* selittikin, että enemmistö oli hajottanut puoluetta, ja irtisanoutui omasta puolestaan ponnesta: ”Meidän edustamamme hillitty, tosiasiat huomioon ottava, mutta johdonmukainen ja selkeä oikeistosuunta, joka pyrkii kaikkien porvarillisten voimien kokoamiseen vasemmistoa vastaan, on vapaa edesvastuusta.”⁹⁰

Kokoomuspuolue oli keväällä 1933 historiansa radikaaleimmassa vaiheessa, ja uudet vallanpitäjät, äänitorvena *Uusi Suomi*, olivat ilmeisen optimistisia. Ne olettivat, että valittu tie toisi vaalimenestystä ja merkittävän osallisuuden vallasta. Yhdenslaisena radikalismien huipentumana voi pitää sitä, että puolueen eduskuntaryhmä teki välikysymyksen, jonka mukaan SDP oli lakkautettava. Vaatimusta perusteltiin sillä, että SDP otti käskyjä maan ulkopuolelta, Sosialistiselta Internationaalilta. Luonteenomaista kuitenkin on, että Moilanen ja Paavolainen jättivät välikysymyksen allekirjoittamatta.⁹¹

Paikallisesti erityisesti Paavolainen joutui radikaalien tulilinjalle. Yhtenä rasitteena oli se, että hän oli mennyt Mäntsälän kapinan aikana hallitukseen sieltä eronneiden kahden kokoomuslaisen ministerin tilalle. Hän oli suostunut tähän, koska se oli ollut välttämätöntä presidentin linjan tukemiseksi. Keväällä 1933

hän sai kokea jyrkkien piirien koston siinä muodossa, ettei hän päässyt Kokoomuspuolueen kansanedustajaehdokkaaksi lähestyvissä eduskuntavaaleissa.⁹²

Karjalaisen kokoomuslaisuuden hetki koitti kuitenkin hyvin pian. Jyrkkä suuntaus oli laskenut poliittiset trendit väärin jokseenkin kaikilla mahdollisilla tavoilla. Odotetun vaalivoiton sijasta puolue menetti vaaleissa peräti kymmenen kansanedustajaa, ja kun IKL irtautui vaalien jälkeen omaksi, 14 kansanedustajan ryhmäkseen, Kokoomuspuolue oli yhtäkkiä surkastunut 42 paikan keskisuuresta puolueesta alle 18 kansanedustajan pienpuolueeksi. Se oli nyt RKP:täkin pienempi eikä kykenisi omin voimin saamaan aikaan edes välikysymystä eduskunnassa.

Reaktio puolueen sisällä nousi nopeasti, ja *Karjala* kulki odotetusti sen kärenä. Se hyökkäsi IKL:ää vastaan ja veti istuvan puoluejohdon tilille Kokoomuspuolueen kokemasta katastrofista. Paavolainen laati promemorian ”Maltillisen kokoomuksen lähin taktiikka”, eikä hän kavahtanut siinä edes vaatimasta eräänlaista sisäistä hajotusta puolueen sisällä: hänen mukaansa maltillisille tuli saada eduskunnassa oma ryhmä. Tämä ryhmä, jota hän kutsui maltilliseksi kokoomukseksi, muodostaisi omat puolue-elimet, kuten oman valtuuskunnan, piiritoimikunnat ja paikallisjärjestöt, ja se joko perustaisi Helsinkiin oman äänenkannattajan tai julistaisi *Karjalan* sellaiseksi. IKL:n suuntaan ei käynyt minkäänlainen kompromissi: sen kanssa ”ollaan tekemisissä vallankumouksellisen puolueen kanssa, joka käyttää vallankumouksellisia menettelytapoja saksalaiseen malliin”.⁹³

Tämä oli jo melkein kuin ero senhetkisestä Kokoomuspuolueesta. Toisaalta kyse ei ollut täydellistä pesäerosta; Paavolainen näki sen tienä vallata puolue takaisin, ja hän toivoi rahoituksen järjestyvän Kokoomuspuolueen Säätiöltä, jota jyrkkien linja ei ollut miellyttänyt. Moilanen puolestaan hiosti puoluejohtoa puolue-elimissä ja varoitti, kuinka IKL oli ”basilli”, joka ”syö meidät niin, ettei jää muuta kuin tyhjiä koteloita jäljelle, tuskin sitäkään, jollei ruveta erottamaan tuota basillia pois”. Hän vakuutti, että marraskuun 1932 IKL-ponsi oli onnettomin ponsi, jonka Kokoomuspuolue oli koskaan hyväksynyt.⁹⁴

Vuonna 1934 puolueen uudeksi puheenjohtajaksi valittiin J. K. Paasikivi. Tämä ryhtyi soveltamaan käytännössä juuri sitä politiikkaa, jota *Karjala*-lehti oli ajanut koko ajan: maltillisuutta ja porvarillista yhteistyölinjaa, yksilönvapautta, perinteistä liberalistista talouspolitiikkaa, IKL:n vastaisuutta, Kokoomuksen puhdistamista radikaaleista aineksista, kansallissosialismin ja fasismien asettamista varoittaviksi esimerkeiksi, joita suomalaisen oikeiston ei tullut missään nimessä seurata, sekä brittiläisen konservatismien ja skandinaavisen demokratian esikuvallisuutta. Näitä teemoja *Karjalakin* piti jatkuvasti esillä 1930-luvun kuluessa. Se varoitti uhraamasta ”vieraille jumalille”, koska sitä kautta oikeisto

tuhoutuisi itse, ja Paasikiven tavoin se käytti kärkkäästi fasismia ja kansallissosialismia varoittavina esimerkkeinä.⁹⁵ Näinhän se oli tehnyt jo vuonna 1932.

Taktiikka toimi, sillä Kokoomuspuolue pysyi IKL:ää selvästi suurempana puolueena Viipurin sekä läntisessä että itäisessä vaalipiirissä. Vuoden 1933 eduskuntavaaleissa eroja ei voi vielä todeta, koska Kokoomuspuolue ja IKL menivät vaaleihin vaaliliitossa. Vuonna 1936 Kokoomuspuolue oli niskan päällä läntisessä vaalipiirissä 16,1 % – 10,5 % ja itäisessä 10,3 % – 6,9 %, ja vuonna 1939 äänimäärien erot olivat vielä huomattavasti suuremmat: 22 714–8 419 ja 14 691–6 613.⁹⁶ Toisin sanoen Kokoomuspuolue oli läntisessä vaalipiirissä lähes kolme kertaa suurempi kuin IKL ja itäisessä yli kaksi kertaa suurempi. Etenkin läntisessä vaalipiirissä ero oli hyvin selkeästi koko maan keskitasoa suurempi.

Karjala ei ollut hyvää aluetta suomalaiselle oikeistoradikalismille, vaikka sillä olikin keskimääräistä parempia vaalituloksia rajapitäjissä. Koko maakunnan tasolla näin ei ollut. Karjalassa IKL:n kannatus oli pääpiirteissään pitkälti valtakunnallista keskiarvoa. Läntisessä vaalipiirissä kannatus oli tuota keskiarvoa hiukan korkeampi ja itäisessä vaalipiirissä hiukan alhaisempi. Läntisen vaalipiirin luvut olivat vuoden 1936 vaaleissa 10,5 % (valtakunnallisesti 8,3 %) ja vuoden 1939 vaaleissa 7,7 % (6,6 %), itäisessä vaalipiirissä 6,9 % (8,3 %) ja 5,9 % (6,6 %). Samaten kannatuksen alamäki Karjalassa vastasi varsin tarkasti valtakunnallista alamäkeä. Kaupungeissa IKL menestyi hiukan paremmin: Viipurissa kannatus oli vuonna 1936 12,7 % ja vuonna 1939 7,9 %, Käkisalmissa vastaavasti 18,1 % ja 15,5 %. Mutta niissäkin puolueen kannatus oli selkeästi heikkenemässä.

Joissain yksittäisissä kunnissa IKL kirjasi hyvinkin vakuuttavia lukuja. Vuonna 1936 se sai Seiskarissa peräti 39,9 % äänistä, Salmisissa 33,1 %, Kanneljärvellä 27,0 % ja Uudellakirkolla 25,5 % äänistä. Mutta vuonna 1939 ylitettiin edes 20 % ainoastaan Kanneljärvellä, ja sielläkin oli menty taaksepäin (23,3 %).⁹⁷

IKL menestyi Karjalassa ainoastaan kohtuullisesti, ja pääsyynä oli mitä ilmeisimmin sama tekijä, joka selittää Maalaisliiton hyvää menestystä: kyseessä oli varsin tasa-arvoisten tilallisten yhteiskunta. IKL vetosi parhaiten pienten kaupunkien ja kauppaloiden keskiluokkaan ja herrasväkeen. Sen vahvimmat alueet löytyivät maantieteellisesti Etelä- ja Länsi-Suomesta, eivät Karjalasta.

Oikeistoradikalismille oli ollut Karjalassa periaatteessa toinenkin kanava. Karjalassa oli ollut 1930-luvun alussa oma pulaliikkeensä, jota sanottiin sekä Viipurin liikkeeksi että Maakuntien liikkeeksi, ja se oli luonteeltaan monessa suhteessa ennemmin oikeistoradikaalinen kuin pulaprotestiliike. Se ei kuitenkaan muodostunut erillisten pienpuolueiden pohjaksi samalla tavalla kuin Pohjois- ja Keski-Pohjanmaan pulaliikkeet. Oikeistoradikaalisena liikkeenä se saattoi puolestaan olla korkeintaan lapualaisuuden sivuliike ja kaiku.⁹⁸

Oikeistoradikalismi kärsi Karjalassa tappion maltilliselle oikeistolaisuudelle, puhumattakaan koko valtakunnasta, joka meni lähes koko 1930-luvun pienin askelin kohti punamultaa. Voidaan sanoa, että vaikka *Karjalan* voima ei tietenkään siihen yksinään riittänyt, karjalainen linja nujersi suomalaisen oikeiston sisällä oikeistoradikalismiin. Monista muista Euroopan maista poiketen viimeksi mainittu ei päässyt tiellä diktatuuriin ohi edes ensimmäisestä esteestä. Samalla pelastui luultavasti Kokoomuspuolueen tulevaisuus vuoden 1944 jälkeen, sillä oikeistoradikaaliseen tai peräti fasisistiseen suuntaan mennyt Kokoomuspuolue olisi varmasti lakkautettu siinä kuin IKL:kin. Nyt sen sijaan Kokoomuspuolueen näkyvin pelastaja, Paasikivi, oli maan merkittävin vallankäyttäjä.

Sen sijaan Kokoomuksen karjalainen pelastaja – sanomalehti *Karjala* – oli, sattuneesta syystä, joutunut vaihtamaan sekä fyysistä paikkaansa että luonnetansa.

Porvarillinen, demokraattinen maakunta

Viipurin lääni oli 1900-luvun alusta vuoteen 1939 asti jatkuvasti keskimääräistä porvarillisempi maakunta, jossa puolueiden kannatus jakautui monilla tavoin omaleimaisesti.

Ensinnäkin Viipurin läänin erikoisuutena oli Maalaisliiton selkeästi keskimääräistä vahvempi, itäisessä vaalipiirissä jopa dominoiva asema. Keskustaporvarillisuus oli vahvempaa kuin koko maassa keskimäärin, mutta tämä voima kasautui lähes kokonaan Maalaisliitolle. RKP ei läheskään aina asettanut edes ehdokkaita, ja Edistyspuolueen kannatus laski. Oikeistopuolueiden kannatus oli korkeampaa kuin koko maassa keskimäärin, ja tämä kehityssuunta oli jopa hiukan vahvistumassa 1930-luvun loppua kohti, mutta tämä kasvu kasautui läntiseen vaalipiiriin ja maltilliselle oikeistolle. Vasemmiston kannatus jäi koko läänin tasolla kohtuullisen selvästi valtakunnallisen keskiarvon alapuolelle. Tosin SDP:n kannatus kasvoi läntisessä vaalipiirissä, ja tämä nosti vasemmiston osuuden siellä valtakunnallisen keskiarvon tasolle. Muusta Suomesta poikkesi tässä suhteessa siis vain itäinen vaalipiiri. Silloin kun laita-vasemmiston äänestäminen oli mahdollista, sitä kannatettiin Viipurin läänissä selvästi vähemmän kuin Suomessa keskimäärin.

Karjalan porvarillisten puolueiden poliittinen profiili oli sekin usein omaleimainen. Se oli taipuvainen valtakunnallista kokonaisuutta reformistisempaan, tasa-arvoisempaan ja demokraattisempaan suuntaan. Tätä selittää etenkin maakunnan yhteiskunnallinen, sosiaalinen tausta, toisaalta myös sen maantieteellinen sijainti. Ajan Suomessa maakuntaidentiteetit olivat vahvempia kuin nykyään, ja maakunnat tuottivat politiikan huipulle sen vaikutusvaltaisimmat persoonat. Karjalastakin näitä riitti useita. Toisaalta *Karjala* ei

ollut mikään ”kapinallinen” tai erityisen tyytymätön maakunta: se kehittyi ja vahvistui, mistä oli näkyvänä merkinä myös Viipurin nousu Suomen toiseksi suurimmaksi kaupungiksi.

Vuonna 1939 olisi ollut hyvin vaikeaa kuvitella Suomea ja sen poliittista kulttuuria ilman Karjalaa ja Viipuria, eikä Suomen historiaa sitä edeltävältä ajalta edes voi täysin käsittää ymmärtämättä tätä. Vuoden 1939 jälkeen jouduttiin kuitenkin toisen todellisuuden eteen.

Viitteet

- 1 Luovutun alueen lähihistoriaa koottiin tuoreeltaan pitäjän- ja kihlakuntahistorioihin ja sittemmin maakuntahistorioihin (*Karjala*-sarja, Viipurin läänin historiasarja). Koskivirta 2010, 272–273. Karjalaa koskevan muistelukirjallisuuden kerrostumista, esimerkiksi Fingerroos 2007.
- 2 Toim. huom. Artikkelissa keskitytään tarkastelemaan luovutetun Karjalan poliittista elämää, vaikka artikkelissa esitetyt vaalitulokset sisältävät tietoja myös Viipurin läänistä Suomeen jääneiden alueiden (so. itäisen Kymenlaakson ja eteläisen Karjalan länsiosien) vaalituloksista.
- 3 Soikkanen 1970, 376–395.
- 4 Tässä yhteydessä ei ole ollut mahdollista perehtyä puolueiden paikalliseen toimintaan tavanomaisen järjestöhistorian keinoin. Mikäli haluttaisiin saada selvyyttä puolueiden toiminnan päivänpoliittisista ja arkisista piirteistä tai tarkastella niiden organisaatiota, yhdistyksiä, päivänpolitiikkaa, sanomalehdistöä, taloutta, jäsenkehitystä ja muita tavanomaisiin puoluehistorioihin kuuluvia teemoja paikallisesta yhteiskunnallisesta ja sosiaalisesta toiminnasta puhumattakaan, kyseessä tulisi olla tätä suuremman mittaluokan projekti.
- 5 Soikkanen 1970.
- 6 Ks. esim. Leino-Kaukiainen 2014, 447–467.
- 7 Mylly 1989.
- 8 Vares 1987; Vares 2000a; Vares 2007.
- 9 Lähteenmäki 2009.
- 10 Vaaleista ks. myös Leino-Kaukiainen 2014b, 491–496.
- 11 Ks. esim. Vares 2000a, 62–65.
- 12 Paavolainen 1954, 154–166; Leino-Kaukiainen 2014, 507–509; Koskivirta 2019, 148–149.
- 13 Leino-Kaukiainen 2014, 507–509.
- 14 Vares 1987, 9–16; Vares 2000a, 186–193.
- 15 Vares 1987, 9–16.
- 16 Ks. KA, Suomalaisen puolueen kokoelma, k. 17, Viipurin Suomalainen Nuija Suomalaisen puolueen valtuuskunnalle 15.10.1909, Viipurin piirikunta Suomalaisen puolueen valtuuskunnalle 30.11.1909; Viipuri 14.11.1909.

- 17** KA, Kairamon kokoelma, k. 12. Hilda Käkikoski A. O. Kairamolle 21.1.1910; KA, Kairamon kokoelma, k. 5. Kairamo Rantakarille 12.2.1910.
- 18** Vares 1987, 9–16.
- 19** Vares 1987, 9–16.
- 20** Viipuri 5.3.1910, pk.
- 21** Uusi Aura 13.3.1910, pk.
- 22** Myös Koskivirta 2019, 148.
- 23** Viipuri 3.3.1912, pk.
- 24** Viipuri 3.9.1912, 10.9.1912, 14.9.1912, pkt.
- 25** Viipuri 11.5.1913, pk.
- 26** Vares 1992, 21–28.
- 27** Virtanen 2001, 348–349.
- 28** Esim. Vilkuna 2005.
- 29** Lehden vaiheista ks. Paavolainen 1954.
- 30** Vares 2000a, 63.
- 31** Paavolainen 1954, 140.
- 32** Hultinista ks. esim. Kiiski 1978.
- 33** Kiiski 1978, 85.
- 34** Vares 2000a, 186–193.
- 35** Vares 2000a, 173–179.
- 36** KA, Hultinin kokoelma, VA Y 2014, Arokallio Hultinille 10.7.1908.
- 37** KA, Nuorsuomalaisen puolueen kokoelma, VA Y 4193, Anton Söderman, Simo Eronen 23.11.1910, Viipurin läänin läntisen vaalipiirin Nuorsuomalaisten Piirihallinnon puolesta; ks. myös Paavolainen 1954, 141–144.
- 38** Vares 2000a, 182–186.
- 39** Kuujo 1980, 594.
- 40** Vares 2000a, 130–134.
- 41** Vares 2000a, 182–186, 209–211, 217–220, 240, 246.
- 42** Vares 2000b. Uudesta Aurasta ks. Vares 1992, 21–24; vrt. myös Koskivirta 2019, 152, 167–168.
- 43** Tilastollinen Vuosikirja 1924, 255; Tilastollinen Vuosikirja 1927, 269; Tilastollinen Vuosikirja 1929, 271, 281.
- 44** Ks. esim. Karimäki 2016, 195.
- 45** Mylly 1989, 32.
- 46** Mylly 1989, 33, 72.
- 47** Mikkilä 2018, 25.
- 48** Mylly 1989, 122.
- 49** Saarikoski 1997, 69.
- 50** Mylly 1989, 219–220; Vares 1991, 74–81.
- 51** Ks. esim. Mikkilä 2018, 39–40.
- 52** Vasara 2013, 37, 89.
- 53** Vasara 2013, 89–93.
- 54** Mikkilä 2018, 64–65.
- 55** Mylly 1989, 200.
- 56** Mikkilä 2018, 117–119.
- 57** Mikkilä 2018, 80–83.
- 58** Mylly 1989, 277.
- 59** Mikkilä 2018, 100–101.
- 60** Karjalan Aamulehti 3.1.1917; Karjalan Aamulehti 6.5.1917, pk.
- 61** Karjalan Aamulehti 5.6.1917, pk.

- 62** Karjalan Aamulehti 26.9.1917, pk.
- 63** Karjalan Aamulehti 4.8.1918, pk.
- 64** Karjalan Aamulehti 4.9.1918, 23.10.1918, 3.11.1918, pk:t.
- 65** Ajan Kansallisesta Edistyspuolueesta ks. tarkemmin Karimäki 2016, 45–76.
- 66** Karjalan Aamulehti 10.12.1918, 12.12.1918, pk:t.
- 67** Karjalan Aamulehti 3.2.1919, pk.
- 68** Saarikoski 1997, 101–111.
- 69** Karjalan Aamulehti 9.7.1921, pk.
- 70** Karjalan Aamulehti 9.3.1922, pk.
- 71** Karjalan Aamulehti 18.1.1920, 16.3.1920, 17.3.1920, 30.3.1920, 6.3.1921, 11.8.1921, pk:t; ”Berliinin vallankaappaus”; 19.3.1920, ”Asema Saksassa”.
- 72** Karjalan Aamulehti 19.3.1920, pk.
- 73** Karjalan Aamulehti 11.3.1921, pk.
- 74** Karjalan Aamulehti 28.10.1921, 9.4.1922, 1.7.1922, pk:t.
- 75** Vaalituloksista Viipurin läänissä ks. myös Partanen 2010, 163–171.
- 76** Tilastollinen Vuosikirja 1936, 305; Tilastollinen Vuosikirja 1939, 309.
- 77** Lähteenmäki 2009, 231–240, 276–289. Myös Soikkanen on kiinnittänyt huomiota SDP:n kannatuksen romahdusmaiseen laskuun eräissä kunnissa vuoden 1919 vaaleissa, ja näistä useat olivat rajakuntia. Soikkanen 1970, 356.
- 78** Vares 2000a, 247–251.
- 79** EA, pöytäkirjat, II VP 1929 ptk, 1199–1204.
- 80** EA, pöytäkirjat, II VP 1929 ptk, 1199–1204.
- 81** PTA, Kansallisen Kokoomuspuolueen eduskuntaryhmän ptk 30.6.1930, PTA; J. O. Ikolan muistiinpanot 30.6.1930.
- 82** Siitola 1985, 362, 364, 365, 379, 404, 405, 410, 423.
- 83** EA, pöytäkirjat, II VP 1929, 1199–1204.
- 84** Vares 2007, 102–106, 111–116, 122–124; Paavolainen 1954, 322, 323.
- 85** Vares 2018, 208–213, 274–280.
- 86** EA, Haatajan kokoelma, k. 1, Moilanen Haatajalle 30.5.1932.
- 87** KK, Virkkusen kirjekokoelma, k. 33. Moilanen Virkkuselle 9.8.1932.
- 88** KK, Virkkusen kirjekokoelma, k. 33. Moilanen Virkkuselle 9.8.1932.
- 89** Vares 2007, 145–151.
- 90** Karjala 19.11.1932, pk.
- 91** PTA, Kansallisen Kokoomuspuolueen eduskuntaryhmän ptk 11.4.1933 ja 16.4.1933.
- 92** Vares 2007, 165.
- 93** TYK, K.N. Rantakarin kokoelma, k. 7, Promemoria. Maltillisen kokoomuksen lähin taktiikka, s.a.; prosessista koko puolueen tasolla ks. myös Vares 2007, 180–237.
- 94** PTA, Kansallisen Kokoomuspuolueen keskusliiton ptk 5.5.1934.
- 95** Vares 2007, 210–216, 220–237.
- 96** SVT XXIX, Vaalitulasto A, Eduskuntavaalit 15 vuonna 1930, 24, 25; SVT XXIX, Vaalitulasto A, Eduskuntavaalit 17 vuonna 1933, 22, 23; SVT XXIX, Vaalitulasto A, Eduskuntavaalit 18 vuonna 1936, 20, 21; SVT XXIX, Vaalitulasto A, Eduskuntavaalit 1939, 6–30.
- 97** Uola 1982, 140–147.
- 98** Mylly 1989, 303, 304.

Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Painamattomat lähteet

Kansallisarkisto (KA), Helsinki

Hultinin kokoelma, VA Y 2014

Kairamon kokoelma, k. 5, k. 12

Nuorsuomalaisen puolueen kokoelma, VA Y 4193

Suomalaisen puolueen kokoelma, k. 17

Porvarillisen Työn Arkisto (PTA)

Kansallisen Kokoomuspuolueen eduskuntaryhmän pöytäkirjat

Kansallisen Kokoomuspuolueen keskusliiton pöytäkirjat

J. O. Ikolan muistiinpanot

Eduskunnan arkisto (EA)

Pöytäkirjat: II VP 1929, 1199–1204

Haatajan kokoelma, k. 1

Kansalliskirjasto (KK)

Käsikirjoituskokoelma

Paavo Virkkusen kirjekokoelma

Turun yliopiston kirjasto (TYK)

K. N. Rantakarin kokoelma

Virallisjulkaisut

Suomen Virallinen Tilasto (SVT) XXIX, Vaalitilasto A, Eduskuntavaalit 15 vuonna 1930;

Eduskuntavaalit 17 vuonna 1933, Eduskuntavaalit 18 vuonna 1936, Eduskuntavaalit 1939. Helsinki:
Tilastollinen päätoimisto 1931–1946.

Tilastollinen Vuosikirja 1907; 1913; 1922; 1924; 1927; 1929; 1933; 1936; 1939. Helsinki: Tilastollinen
Päätoimisto 1908–1940.

Sanomalehdet

Karjala 1932

Karjalan Aamulehti 1917–1922

Uusi Aura 1910

Viipuri 1909–1910, 1912–1913

Tutkimuskirjallisuus

- Fingerroos, Outi (2007).** Karjala utopiana. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Karimäki, Jenni (2016).** Tulevaisuuden lähtökohdista kansanvallan kolmiliittoon. Kansallinen Edistyspuolue ja kansallisen eheytyksen politiikka 1919–1939. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C osa 415. Scripta Lingua Fennica Edita. Turku: Turun yliopisto.
- Kiiski, Venla (1978).** Tekla Hultin, poliitikko. Studia Historica Jyväskyläensia 15. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Koskivirta, Anu (2010).** Luovutetun alueen julkisoikeudelliset yhteisöt. Teoksessa Karjala itärajan varjossa. Viipurin läänin historia VI. Toim. Yrjö Kaukiainen & Jouko Nurmiainen. Lappeenranta: Karjalaisen Kulttuurin Edistämisseätiö, 247–276.
- Koskivirta, Anu (2019).** Viipurin venäläistäminen ja vastarinta sanomalehdistön kuvauksissa 1910-luvun taitteen vuosina. Teoksessa Poliitikan ja jännitteiden Viipuri 1880–1939. Toim. Anu Koskivirta & Alekski Mainio. Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran Toimitteita 21. Helsinki: VSKS, 142–203.
- Kuujo, Erkki (1980).** Poliittinen elämä. Teoksessa Viipurin kaupungin historia IV:2. Vuodet 1840–1917. Kirjoittanut J. W. Ruuth ja uudistaneet ja kirjoittaneet vuodet 1900–1917 Aimo Halila et al. Lappeenranta: Torkkelin säätiö. Helsinki: Torkkelin kiltä, 585–602.
- Leino-Kaukiainen, Pirkko (2014a).** Mielipideryhmistä puolueiksi. Teoksessa Autonomisen Suomen rajamaa. Viipurin läänin historia V. Toim. Yrjö Kaukiainen, Jouko Nurmiainen & Risto Marjomaa. Lappeenranta: Karjalaisen kulttuurin edistämisseätiö & Karjalan kirjapaino, 447–467.
- Leino-Kaukiainen, Pirkko (2014b).** Tiellä venäläiseen Suomeen. Teoksessa Autonomisen Suomen rajamaa. Viipurin läänin historia V. Toim. Yrjö Kaukiainen, Jouko Nurmiainen & Risto Marjomaa. Lappeenranta: Karjalaisen kulttuurin edistämisseätiö & Karjalan kirjapaino, 468–514.
- Lähteenmäki, Maria (2009).** Maailmojen rajalla. Kannaksen rajamaa ja poliittiset murtumat 1911–1944. Helsinki: SKS.
- Mikkilä, Timo (2018).** Talvisodan puolustusministeri Juho Niukkanen. Traumana Karjalan menetys. Otava 2018.
- Mylly, Juhani (1989).** Maalaisliitto 1918–1939. Maalaisliitto-Keskustapuolueen historia 2. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Paavolainen, Erkki (1954).** Sanomalehti Karjalan kohtaloita 1904–1954. Lappeenranta: Karjalan Kirjapaino.
- Partanen, Jukka (2010).** Lääninhallinto ja poliittiset voimasuhteet itsenäistymisestä talvisotaan. Teoksessa Karjala itärajan varjossa. Viipurin läänin historia VI. Toim. Yrjö Kaukiainen & Jouko Nurmiainen. Lappeenranta: Karjalaisen Kulttuurin Edistämisseätiö, 163–171.
- Saarikoski, Vesa (1997).** Keskustajääkäri Aarne Sihvo. Demokraatti ja eheyttäjä murrosaikojen asevoimissa. Näkökulma aseellisen voiman ja yhteiskunnan vuorovaikutukseen itsenäistymisen murroksesta paasikiviläiseen toiseen tasavaltaan. Bibliotheca Historica 25. Helsinki: SKS.
- Siltala, Juha (1985).** Lapuan liike ja kyyditykset. Keuruu: Otava.
- Soikkanen, Hannu (1970).** Luovutetun Karjalan työväenliikkeen historia. Helsinki: Tammi.
- Uola, Mikko (1982).** Sinimusta veljeskunta. Isänmaallinen kansanliike 1932–1944. Helsinki: Otava.
- Vares, Vesa (1987).** ”Turkulainen” ja ”viipurilainen” suuntaus Suomalaisen puolueen idänpolitiikassa toisella sortokaudella. Historiallinen Aikakauskirja 1/1987, 9–16.
- Vares, Vesa (1991).** Itsenäisyys ja poliittisen mentaliteetin muutos. Konservatiivisesta elitismistä massa- ja luokkapohjaiseen demokratiaan (1919–1933). Julkaisuja C:35/1991. Turun yliopisto: Poliittinen historia.
- Vares, Vesa (1992).** Nimensä vangit: E.S. ja Y.K. Yrjö-Koskinen vanhafennomaanisen myöntövyyspolitiikan perillisinä toisella venäläistämiskaudella. Turun Historiallinen Arkisto 47, 9–32.

- Vares, Vesa (2000a).** Varpuset ja pääskysel. Nuorsuomalainen puolue ja nuorsuomalaisuus 1870-luvulta vuoteen 1918. Historiallisia Tutkimuksia 206. Helsinki: SKS.
- Vares, Vesa (2000b).** Rantakari, Kaarle Nestor. Kansallisbiografia-verkkójulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: SKS. (<http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-001654>, viitattu 3.6.2019).
- Vares, Vesa (2007).** Suomalaiskansallinen Kokoomus. Osa 2. Kansallisen Kokoomuspuolueen historia 1929–1944. Helsinki: Edita.
- Vares, Vesa (2018).** Viileää veljeyttä. Suomi ja Saksa 1918–1939. Otava 2018.
- Vasara, Erkki (2013).** Raskailta tuntuivat askeleet. Lauri Kristian Relanderin elämäkerta. EU: WSOY.
- Vilkuna, Kustaa H. J. (2005).** Nuortaistolainen historia. Teoksessa Historia ja herrasmies. Toim. Ahonen, Kalevi et al. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 193–205.
- Virtanen, Matti (2001).** Fennomanian perilliset. Poliittiset traditiot ja sukupolvien dynamiikka. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 831. Helsinki: SKS.